

بررسی الگوی خانواده سالم در سیره پیامبر اسلام (ص)

دکتر جمال رضایی*

دکتر علی اصغر نوافی**

چکیده

نهاد خانواده از منظر اسلام، دارای جایگاه و قداست ویژه ای است که قابل مقایسه با هیچ نهاد دیگری نیست. در حدیثی از پیامبر خدا (ص) آمده است: «ما بُنِيَ بِنَاءَ فِي الْإِسْلَامِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى مِنَ التَّزْوِيجِ» (شیخ صدوق، ۱۴۲۶ق، ج ۲: ۳۸۳). در اسلام هیچ بنیادی نزد خدا محبوب تر از ازدواج نیست. تشکیل خانواده، دارای حکمت ها و دلایل متنوع روانی، اخلاقی، اجتماعی و دینی است که رسیدن به آرامش و ایجاد مودت و رحمت بین اعضای خانواده و بالتبع در جامعه از جمله آنهاست. از هم گسیختگی نظام خانوادگی در غرب و روی کردهای فمینیستی اخیر در جامعه باعث تضعیف و از هم پاشیدگی نهاد خانواده شده است. برای رفع این مشکلات و ایجاد آرامش در خانواده و جامعه نیاز به داشتن الگو و معیارهای صحیح و کاملی برای تشکیل خانواده، انتخاب همسر و تقویت زندگی خانوادگی داریم که مبنای عمل قرار گیرد. خداوند متعال الگوپذیری راهبردی از همه ابعاد زندگی پیامبر اعظم (ص) را برای تکامل مؤمنان ضروری می داند و به آن دعوت می نماید. «لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ» (احزاب: ۲۱)

کلیدواژه‌ها: سیره، الگو، خانواده، پیامبر اعظم (ص)، ازدواج، آرامش، تکامل، اسلام.

سیره

واژه "سیره" از کلمه "سیر" است، این واژه سه حرفی به معنای رفتن "الذهاب" (لسان العرب) و جریان داشتن و حرکت است. راغب اصفهانی می نویسد: سیر یعنی حرکت در روی زمین، در زمین راه رفتن و گذشتن و عبور کردن.

سیره یعنی آن حالتی که انسان دارد، نوع خاص حرکت انسان و نوع رفتار. سیره بر وزن فعله است مثل فطرت که در این وزن واژه دلالت می کند بر نوع عمل.

راغب اصفهانی می نویسد: سیره حالت و روشی است که انسان و غیرانسان، نهاد و وجودشان بر آن قرار دارد. خواه غریزی و خواه اکتسابی باشد، چنانکه گفته می شود فلانی سیره و روشی نیکو یا سیره و روشی زشت دارد و آیه «سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْأُولَى» (طه: ۲۱) درباره عصای حضرت موسی است و خداوند بعد از به حرکت درآمدنش می فرماید: نترس طبیعت و نهاد اولش را (که خوب بودن است) به آن برمی گردانیم.

مورخینی که در احوال پیامبر اسلام (ص) کتاب نوشتند عنوان کتاب خود را سیره النبی گذاشتند. محتمل است که آنان می خواسته اند سبک و رفتار یا رفتارشناسی پیامبر را بیان کنند، اما به صرف رفتار قناعت کردند. آنها سیره را به معنای شرح وقایع زندگی رسول خدا (ص) به کار بردند، حوادث قبل از بعثت، بعثت و حوادث ناشی از آن و جنگ های پیامبر.

شهید مطهری آورده است: «سیر یعنی رفتار، سیره یعنی نوع رفتار و آنچه مهم است شناختن سبک رفتار پیغمبر است. علمایی که سیره نوشتند در حقیقت رفتار پیامبر را نوشته اند و کتاب هایی که ما به نام سیره داریم سیر است نه سیره. سیره حلبیه سیر است نه سیره، رفتار پیامبر نوشته شده است نه سبک در رفتار، نه اسلوب و متد رفتار پیغمبر» (مطهری، ۱۳۸۳: ۴۵).

سیره در اصطلاح به دو شکل معنا شده است: در اصطلاح نخست به معنای چگونگی و نوع عمل است. این چگونگی همان هیئت و حالت فعالیت آدمی است و از آنجا که هیچ فعالیتی بدون حالتی خاص تحقق نمی یابد و حالت رفتار جدا از رفتار نیست؛ بنابراین سیره در این مفهوم همه رفتارها و فعالیت های آدمی را شامل می شود و ربطی به سبک و قاعده

از دید جامعه شناس معروف، آلن بیرو: "الگو به معنای پدیده ای است که در یک گروه اجتماعی شکل گرفته است. به این منظور که به عنوان مدل یا راهنمای عمل در رفتارهای اجتماعی هم از دیدگاه کارکردی و هم روانی اجتماعی به کار آید. باید گفت الگوها آن شیوه های زندگانی هستند که از صوری فرهنگی منشأ می گیرند. الگوپذیری فرایندی است که از طریق مشاهده صورت می گیرد و در آن رفتار یک شخص یا گروه به عنوان محرکی بر روی افکار، نگرش ها یا رفتار فرد دیگری که شاهد انجام عمل الگو است، اثر می گذارد (بیرو، ۱۳۷۰: ۱۳۰).

نهاد خانواده

خانواده به عنوان مهم ترین نهاد و سازمان اجتماعی به شمار می آید. به طوری که هیچ جامعه ای سالم نخواهد بود مگر اینکه دارای خانواده های سالم باشد و هیچ یک از آسیب های اجتماعی نیست که فارغ از تأثیر خانواده پدیده آمده باشد. خانواده یکی از قوی ترین و اولین عامل سازنده شخصیت فردی و اجتماعی افراد محسوب می شود. در جامعه شناسی خانواده مرتضی منادی، تعریف خانواده چنین آمده است:

«خانواده یک گروه اجتماعی است که اعضای آن به وسیله دودمان، ازدواج یا فرزند خواندگی با یکدیگر پیوند برقرار می کنند و نیز کسانی که در زندگی با هم در تأمین درآمد اقتصادی زندگی و نگهداری از فرزند تشریک مساعی دارند» (منادی، ۱۳۸۵: ۱۰۳).

با مقایسه دو تعریف بالا از خانواده یکی از دید غربی و دیگری شرقی آنچه مورد توجه قرار دارد این است که هر دو، ازدواج را عاملی برای شکل گیری خانواده می دانند. ازدواج پیوند بین دو جنس مخالف با رعایت قاعده جهانی منع ازدواج با محارم یعنی "منع زوجیت با آنانی که از جانب جامعه حرام تلقی می شوند" می باشد (ساروخانی، ۱۳۸۶: ۲۹).

ساروخانی در تعریف ازدواج چنین می گوید:

«ازدواج عملی است که موجب پیوند بین دو جنس مخالف بر پایه روابط پایای جنسی می شود. بنابراین، رابطه دو فرد از یک جنس چه به طور موقت و چه دائم ازدواج خوانده نمی شود» (همان: ۲۳).

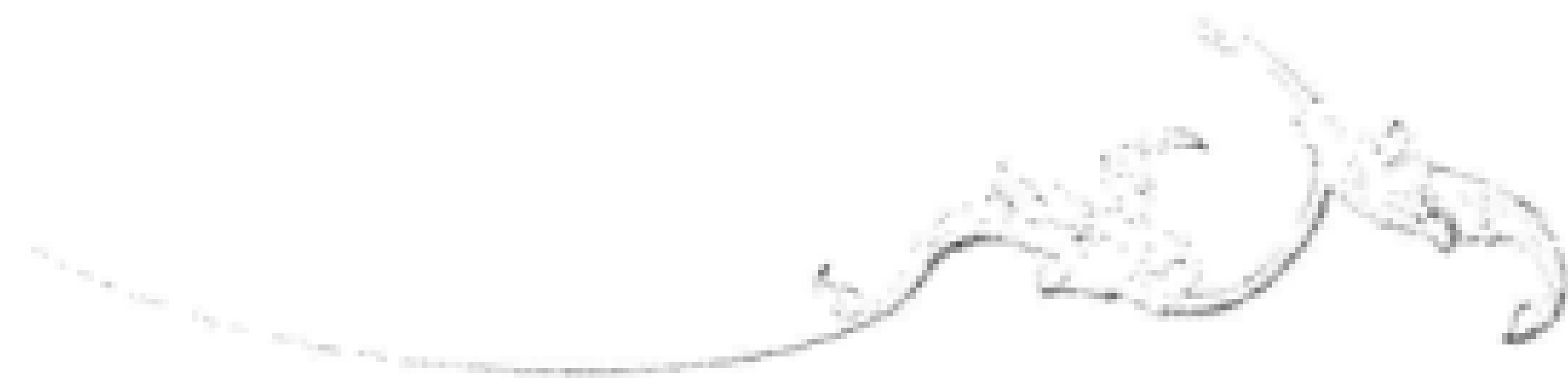

رفتار ندارد. در معنای دوم، سیره «سبک و قاعده رفتار» است و از آن جا که هر رفتار به ویژه اگر از فاعل حکیم به صورت پیوسته اتفاق افتد، تابع قانون و سبکی ویژه است. گاهی «سیره» به معنای سبک، شیوه و قاعده حاکم بر رفتار به کار می‌رود (حسینی زاده، ۱۳۸۲: ۱۰).

الگو و مفهوم آن

الگو در لغت به معنای طرح، سرمشق، نمونه، مثال، مدل و غیره آمده است اما در اصطلاح و در علوم گوناگون به معانی متفاوت و البته نزدیک به هم آمده است. در حوزه تعلیم و تربیت، معنای اصطلاحی الگو کاملاً با معنای لغوی آن تطابق دارد و به طرح و نمونه یا مدلی از شکل یا اشیا و موردی از رفتار اطلاق می‌شود. در مورد انسان نیز، الگو به شخصیتی گفته می‌شود که به دلیل دارا بودن برخی خصوصیات، شایسته تقلید و پیروی است. در روان‌شناسی اجتماعی، مدل به کسی گفته می‌شود که کودکان رفتارش را تقلید کنند. در علوم اجتماعی نیز، الگوها آن شیوه‌هایی از زندگی هستند که از فرهنگ نشأت می‌گیرند و افراد به هنگام عمل، به طور طبیعی با این الگوها سروکار دارند و اعمال آنها با این الگوها تطابق می‌یابد. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، معنای اصطلاحی الگو در این سه علم بسیار به هم نزدیک است. از الگو در عربی به «أسوة» و «قدوة» تعبیر می‌شود. از این رو برای بررسی مفهوم الگو در متون دینی، باید از این دو واژه بهره بگیریم. أسوه و اسوه از ریشه آسا (أ - س - و) است که در حالت اسمی به معنی قدوه و الگو و در حالت مصدری، به معنی حالت پیروی کردن آمده است.

اسوه در منابع اسلامی دست‌کم به سه معنای مقتدا، پیروی کردن و اقتدا کردن و سنت و روش آمده است. معادل فارسی آن، الگو و سرمشق است که البته وسعت معنایی بیش‌تری دارد؛ زیرا «اسوه» و «قدوه» عمدتاً ناظر به الگوهای انسانی است و بیش‌تر در مورد تربیت و تقویت ابعاد اخلاقی، رفتاری و شناختی انسان به کار می‌رود. در حالی که واژه «الگو» علاوه بر اینها، به معنی طرح، مدل، نمونه و غیره نیز آمده است که عمدتاً در مسائل آموزشی و یادگیری کاربرد دارد.

ازدواج پیوندی شرعی میان زن و مرد است که برای حفظ بشریت و نظام جامعه و ضامن بقای نسل است. این پیوند با رضایت طرفین به وجود می آید و با رعایت یک سری اصول و قوانین پایدار خواهد ماند. زناشویی و ازدواج را می توان در جمادات، حیوانات و گیاهان هم دید. ازدواج بیشترین ضایعات انسانی و بیماری ها را از انسان دور می کند، فرد را از هرگونه فساد و فحشا و رفتارهای ناپسند باز می دارد. علاوه بر این ازدواج در حفظ روابط خانوادگی و اجتماعی و بقای نسل و جلوگیری از انحراف های مختلف نقش مهمی را ایفا می کند و راهی برای کمال انسان است. ازدواج از مواردی است که در تضمین بهداشت روانی و کاهش رفتارهای زشت اخلاقی، نقش تعیین کننده دارد.

علل تزلزل خانواده در غرب

در شرح آنچه باعث تزلزل بنیان خانواده غربی شده، چنین آمده است: «معاهده محو کلیه اشکال تبعیض علیه زنان» که در سال ۱۹۷۹م در مجمع عمومی سازمان ملل به تصویب رسید، مهم ترین سند بین المللی در مورد زنان به شمار می آید که بر اساس تشابه حقوق زن و مرد تدوین شده است. به پیروی از این معاهده دولت های عضو باید هر گونه تفاوت و تبعیض میان زن و مرد را از بین ببرند. فرهنگ غرب بر اصل انسان بودن زن و مرد پا می فشارد، بدون آنکه حقیقت انسان و هدف مندی آفرینش او را مد نظر قرار دهد.

از طرف دیگر فرهنگ غرب بر فردگرایی، آزادی و حقوق فردی بنا شده است؛ از این رو به دفاع از حقوق و آزادی ها، صرف نظر از جنسیت، فرا می خواند و با هر نقش جنسی که به ظاهر محدودیتی برای زن ایجاد می کند، به مخالفت بر می خیزد. در دنیای غرب شعار تشابه زن و مرد و تقسیم مسئولیت های خانوادگی به طور مساوی میان زن و مرد مطرح شده و مهریه و نفقه، توهین به شخصیت مستقل زن به حساب می آید و زنان به ناچار برای تأمین مالی و برای به دست آوردن شخصیت اجتماعی، به بازارهای کار هجوم آوردند. مهد کودک ها و پانسیون ها می توانست تا حدودی از دغدغه آنان بکاهد و غذاهای آماده تا

اندازه‌ای می‌توانست خلأ در منزل را پر کند، اما زنان بیش از مردان از نظر جسمی و روحی فرسوده می‌شدند و مجبور بودند علاوه بر فعالیت‌های شغلی، فشار کار خانگی را هم تحمل کنند و قدرت ابتکار در میدان خانواده را به عنوان مادر و همسر از دست بدهند. زنان مانند با زندگی‌های بی‌روح، شرایط نامناسب در محیط کار، فقدان تفاهم و سازگاری با همسران و بالاخره فرزندی که در دامن عاطفه مادری پرورش نمی‌یافتند و فرصت پیوند خویش را از خانواده می‌گسیختند و همین شرایط به تدریج آسیب‌های اجتماعی بسیاری را پدید آورد. تزلزل بنیان خانواده و طلاق‌های زودرس، کودکان و نوجوانان آواره، زنان بی‌سرپرست، سوء استفاده‌های جنسی و حتی مسائلی از قبیل همجنس‌بازی به جای زناشویی، ریشه در جا به جایی نقش‌های مردان و زنان و غفلت از جایگاه واقعی هر کدام از آنان دارد (زیبایی نژاد و سبحانی، ۱۳۸۱: ۶۶). فمینیسم‌های رادیکال در چنین جریانی سهم بسزایی داشتند. از بی‌مایه‌ترین اقدامات صاحب نظران این جریان، کوچک و سخیف خواندن شریف‌ترین و ارزشمندترین جایگاه یعنی نقش مادری بود. یعنی مبارزه مستقیم برای براندازی خانواده. بنابراین جای تعجب نیست که سردمداران این تفکر، ازدواج و قبول نقش مادری را اسارت و بردگی زن معرفی کنند و در کنفرانس‌های بین‌المللی با نقش پدر و مادر در خانواده به مبارزه برخیزند. به این ترتیب به آموزه‌های دینی حمله می‌کنند و آن را ساخته و پرداخته دست مرد می‌دانند و هر بخشی از متون را که مخالف با خواسته‌های خود پندارند آن را اثری مردانه و هر آنچه را که موافق با تفکراتشان است، سخنان خداوند معرفی می‌کنند. در جوامع غربی واژه خانواده به تدریج شکل جدیدی یافت تا هر جمعی را که با هم زندگی می‌کردند، در بر گرفت. اشکال گوناگونی همچون مادران تنها و فرزندان زوج‌های ازدواج نکرده و زوج‌های هم‌جنس باز از این نوعند. همه این تعبیرات حسی عمیق از بی‌اطمینانی و تزلزل پدید آورده است.

فدک
سال اول، شماره ۱
پاییز ۱۳۸۱

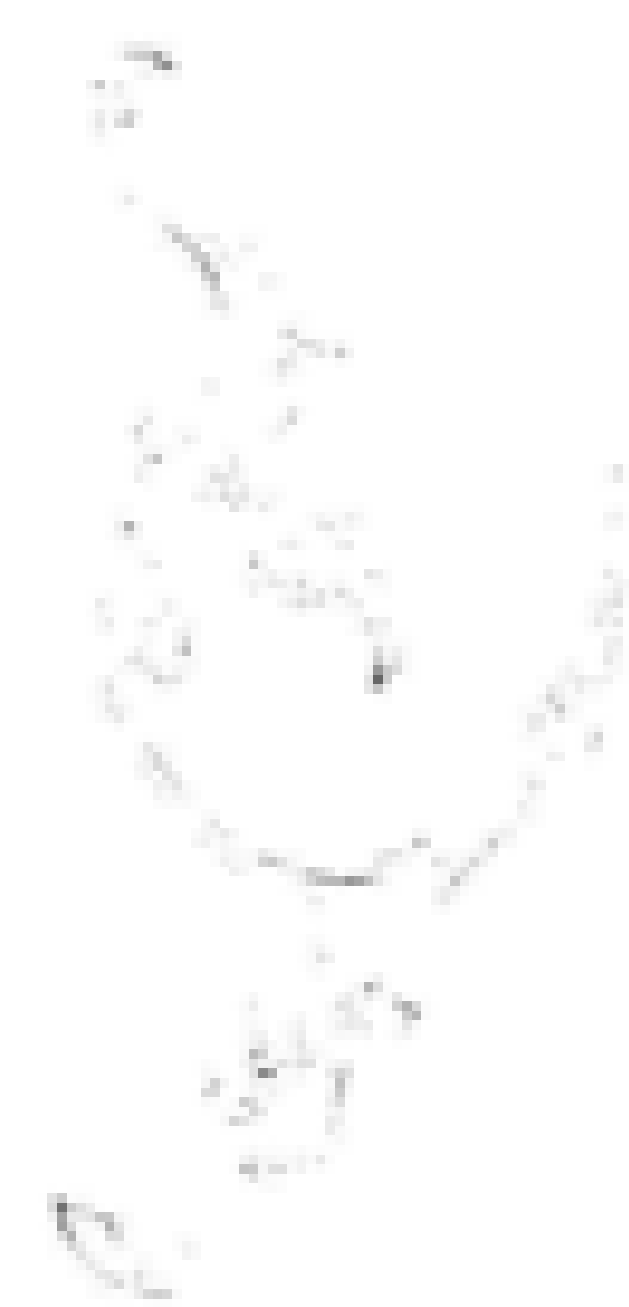
گرفتن سنخیت و تناسب در ابعاد مختلف اعتقادی اخلاقی، معرفتی و ... میان یک زوج تا آنان بهتر و هماهنگ تر زندگی کنند. گام اساسی در ازدواج، انتخاب همسری مناسب است، پیامبر اکرم (ص) همسر مناسب را همسر هم کفو می داند، همتایی و کفویت در امر ازدواج بر اساس طهارت و پاکیزگی معنوی زن و مرد است. مرد مؤمن متعلق به زن مؤمن است. پیامبر اکرم می فرمایند: «به همتایان خود زن بدهید و از همتایان خود زن بگیریید و به خاطر رعایت سعادت فرزندان آینده خود، همسران همتای خود را انتخاب کنید.» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۰۳: ۳۷۱). پیامبر خدا گزینش های افراد برای ازدواج را گزینش نطفه ها می داند. اگر در انتخاب همسر خطایی صورت گیرد آینده ای خراب برای فرزند خویش خواهیم ساخت و نسلی ویران کننده به جای خواهیم گذاشت.

روزی از میان جمعی مردی برخاست رو به پیامبر کرد و پرسید: با چه کسی ازدواج کنیم؟ پیامبر در پاسخ فرمود: با همتای خود. او پرسید همتایان ما چه کسانی هستند؟ پیامبر فرمود: بعضی از مؤمنان همتای بعضی دیگرند. یعنی ملاک همتایی اسلام، ایمان است، نه قیافه و نژاد و ثروت و (محمدی استهباردی، ۱۳۷۸: ۱۲۶).

قال رسول الله (ص): «لولا علی لم یکن لفاطمه کفو»: «اگر علی نبود برای فاطمه کفو و همسر نبود» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۴۳: ۱۴۱). اینکه اگر حضرت علی نبود، برای حضرت فاطمه همسری پیدا نمی شد به خاطر همین اصل اصیل اسلامی است، زیرا فاطمه زهرا دانا به گذشته و حال و آینده است. پاک از گناه و اشتباه و خطاست و با بیانی دیگر و با تأکید بر اهمیت ایمان و هشدار به اینکه در صورت توجه نکردن چه پیش خواهد آمد می فرمایند: «هر گاه کسی به خواستگاری نزد شما آمد و دین داری و امانت داری او را پسندیدید به او زن دهید که اگر چنین نکنید تبهکاری و فساد پدید خواهد آمد» (همان، ج ۱۶: ۳۷۲).

۲. شایستگی خانوادگی

از مهم ترین اموری که دختر و پسر باید به آن توجه باشند مسئله خانواده است. یعنی اینکه وقتی پسر جوان قصد ازدواج کرد و دختری را برای همسری انتخاب کرد باید

الگوی خانواده سالم از دیدگاه پیامبر(ص)

خانواده سالم خانواده ای است که محیط سالمی برای سعادت زن و شوهر و نیز محیط سالمی برای تربیت فرزندان فراهم آورد. جامعه سالم در گرو خانواده سالم است و خانواده سالم را زن و مردی می سازند که به وظایفشان آگاهند و آن طور که به آنها امر شده، انجام می دهند. سهل انگاری و نادیده انگاشتن وظایف و یا آمیختگی آن و عوض شدن نقش ها به زندگی خانوادگی لطمه وارد می کند و در نتیجه جامعه را دچار آسیب می کند. روابط اعضای خانواده در یک محیط سالم به گونه ای است که ارزش و شأن هر کدام حفظ می شود. هر کدام به گونه ای عمل می کند که عزت نفس دیگری پایمال نشود و هر کدام از اعضای خانواده دیگری را در رسیدن به هدفش یاری می رسانند.

جامعه سالم پیامد خانواده سالم است و در این چرخه خانواده بیشترین تاثیر را می پذیرد. اما کوشش در راه داشتن خانواده سالم، مصون ساختن خود و خانواده از این آسیب ها است و نتیجه خانواده سالم انسان های خوشبخت، خانواده های خوشبخت و در نهایت جامعه خوشبخت است. پیامبر خدا (ص) به خانواده ارزش داده و ازدواج را بهترین عمل خوانده است و همه اینها جز برای تعالی انسان نیست. پیامبر به عنوان رهبر جامعه اسلامی رفتار و گفتارش معیار است و باید از آن برای داشتن خانواده و جامعه ای سالم الگو برداری کرد.

معیارهای انتخاب همسر برای تشکیل خانواده ای سالم در کلام رسول خدا

توجه به معیار های اساسی انتخاب همسر در سلامت خانواده تاثیر شگرفی دارد. معیارهای اساسی در انتخاب همسر سه دسته اند: دسته ای اختصاص به مرد دارد، دسته ای مختص زن است و دسته ای مشترک بین زن و مرد است و هر یک از زن و مرد باید هنگام انتخاب همسر به آنها عنایت داشته باشند که مهم ترین آنها عبارتند از:

۱. کفو و همتایی در ازدواج

واژه کفو: همتایی، سنخیت و هم شأنی میان زن و شوهر است. کفو بودن یعنی در نظر

است. پیامبر اکرم چنین هشدار می دهد: «از ازدواج با زن کم عقل بپرهیزید زیرا همنشینی با او رنج آور و فرزندى که از او حاصل می آید، کم هوش و کودن است (راوندی، ۱۳۷۷: ۱۱۶).

۶. رضایت و تمایل قلبی

ازدواج یک میثاق و پیوند الهی است، بنابراین برتر از هر عهد و میثاق دیگری است و باید با تمایلات قلبی همراه باشد. در احادیث آمده است که ابن عمر با دختر خاله عثمان بن مظعون ازدواج کرد. مادر آن دختر نزد پیامبر(ص) آمد و گفت "سوگند به خدا، دخترم مایل به این ازدواج نیست." پیامبر(ص) دستور داد آن وصلت را انجام ندهید و آنان به این دستور عمل کردند و آن دختر با مغیره ازدواج کرد. رسول خدا می فرماید: «زنان را به ازدواج کسی در نیاورید جز آنکه درباره ازدواجشان نظرخواهی کنید و هنگامی که سکوت کردند، این نشان رضایت است» (نیشابوری، ۱۴۱۱ق، ج ۲: ۱۶۷).

۷. پاکدامنی

پیامبر اکرم(ص) تأکید داشت که جوانان با افراد پاکدامن ازدواج کنند. یکی از سخنان آن حضرت این است که: «عفت و پاکدامنی در نظام خانواده، نقشی اساسی ایفا می کند؛ چه بسا کمبود آن موجب فرو پاشی زندگی مشترک شود» همچنین فرموده اند: «لا تزوج الا عقیفه؛ جز با زن پاکدامن ازدواج مکن» (کلینی، ۱۳۸۸، ج ۵: ۴۵۲).

۸. عاقل و خیر اندیش

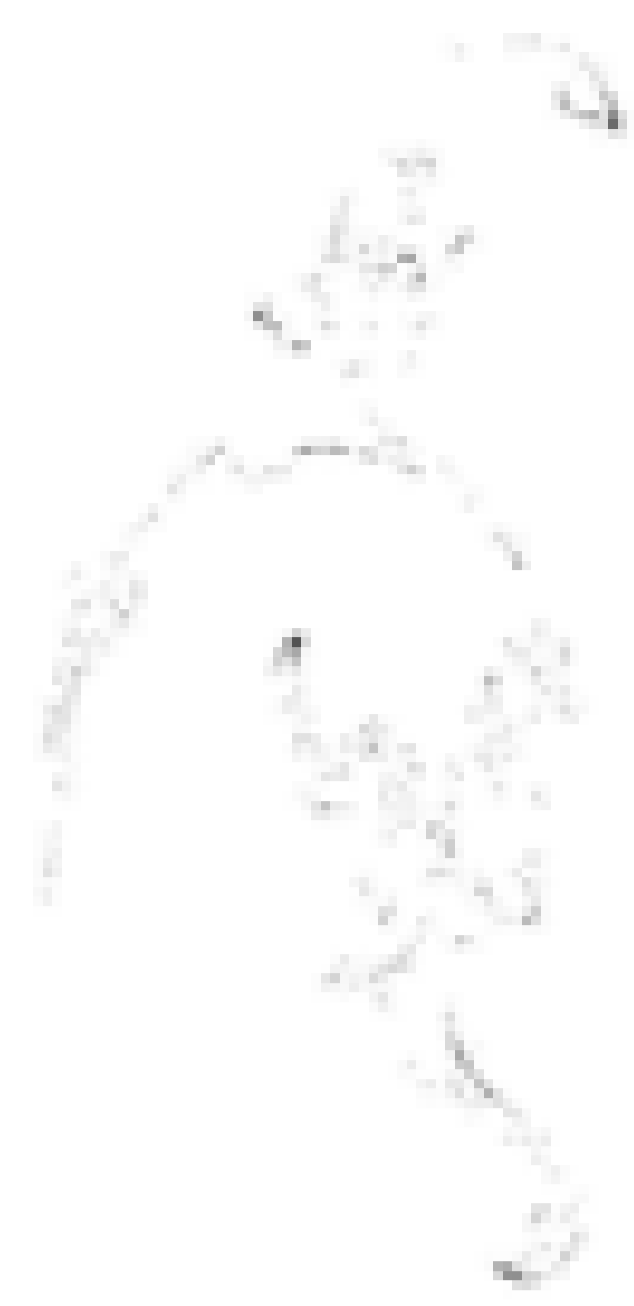
درجه درک و شعور، قدرت تفکر و تعقل و میزان صداقت و مدیریت همسر هر چه بیشتر باشد، بهتر است؛ زیرا این مسئله در زندگی و نسل آدمی نقشی اساسی دارد. چنانکه امام می فرماید: «خیر النساء البلهاء الخجول؛ بهترین زنان، عاقلان خیر اندیش و حیا پیشگان پاکدلند» (حرعاملی، ۱۴۱۲ق، ج ۷: ۳۱۱).

انتخاب زنانی با این ویژگی ها

پیامبر(ص) فرموده اند: «با زنان باکره ازدواج کنید، زیرا آنان دهانشان خوشبوتر، سینه هایشان

Handwritten signature or note in the right margin.

بداند در چه خانواده‌ای رشد کرده است و همچنین دختر، باید بررسی کند که پسری که به خواستگاری آمده است دارای چه خانواده‌ای است. پیامبر اشاره دارد از آنجا که تربیت بچه‌ها به دست پدر و مادر شکل می‌گیرد و در واقع فرزندان آینه پدر و مادرند، لذا خانواده همسر آینده خود را خوب شناسایی کنید. اهمیت خانواده همسر تا آنجاست که رسول خدا می‌فرماید: «از خضراء الدمن بپرهیزید یعنی: زن زیبایی که در خانواده‌ای بی‌اصالت و بی‌فرهنگ پرورش یافته باشد» (حرعاملی، ۱۴۱۲ق، ج ۲۰: ۳۵). پیامبر خدا(ص) می‌فرماید: «با خانواده خوب و شایسته وصلت کنید زیرا خون اثر دارد» همچنین فرموده اند: «برای نطفه‌های خود بهترین را گزینش کنید زیرا زنان، فرزندان همانند برادران و خواهران خود به دنیا می‌آورند» (فاضل هندی، ۱۴۰۵ق، ج ۱۶: ۲۹۵).

۳. پرهیز از خویشاوندان نزدیک

در برخی احادیث، ازدواج با خویشاوند مورد تمجید و در برخی احادیث دیگر نکوهش شده است. هر چند نهی در اینجا ارشادی است نه تحریمی اما در صورت امکان، رعایت آن لازم است، زیرا در برخی مواقع، ازدواج با خویشاوندان نزدیک نتایج نامطلوبی دارد. پیامبر اکرم می‌فرماید: «با افراد دور از خانواده خود (غیرخویشاوند) ازدواج کنید و در پی فرزندان ضعیف نباشید» همچنین می‌فرماید: «از ازدواج با خویشاوندان نزدیک بپرهیزید و در صدد داشتن فرزند ناقص و عقب مانده نباشید (فیض کاشانی، ۱۳۷۶، ج ۳: ۹۴).

۴. همسر صالح

پیامبر خدا(ص) می‌فرماید: «از خوش بختی مرد، داشتن همسر شایسته است. همچنین فرموده اند: «مؤمن، پس از تقوای الهی، بهره‌ای بهتر از همسر شایسته نبرده است (کلینی، ۱۳۸۸، ج ۵: ۳۲۷).

۵. سالم و ایده‌آل

همسر باید از نظر جسم و روح سالم، مطلوب و به طور نسبی از هر نظر کامل باشد و در این زمینه تمام عیار بودن، یکی از امتیازهاست؛ از ازدواج با بیماران جسمی و یا روحی، نهی شده

عرب نیستید؟! شهبره: زن چشم زاغ بدزبان است؛ لهبره: زن بلندقد تکیده است؛ نهبره: زن کوتاه قد زشت روی است؛ هیدره: پیرزن شهوت مُرده است و لغوت: زنی است که از دیگری فرزند دارد. پیامبر خدا در حدیث دیگری به یکی از اصحابش او را از هنفصه: زنی که بلند بلند می خندد و قهقهه می زند و مئانه: زن مال داری که با مال خود بر شوهرش منت می نهد یا زن مال داری که به خاطر مالش با او ازدواج می کنند و وی بر شوهر خود منت می نهد، نهی فرموده است (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۱۰۳: ۲۳۱).

سفارش پیامبر اکرم به اولیاء در مورد تزویج فرزندان

پیامبر(ص) فقط جوانان را مسئول ازدواج خودشان نمی دانستند. در عین حال که به آنها مکرر توصیه می کردند که ازدواج کنند، به طور کلی سفارش می کردند که هر کس هر طور که می تواند در امر ازدواج جوانان بکوشد و در این زمینه تأکید زیادی داشتند. پیامبر(ص) می فرماید: «مردان مجرد و عزب خود را زن دهید تا حضرت حق اخلاقشان را نیکو و روزیشان را فراخ و جوانمردیشان را زیاد کند» و باز می فرماید: «هرکس در امر ازدواج حلال بکوشد تا موجب پیوستن آن دو را فراهم نماید خداوند از حوریان بهشتی نصیبش می کند و هر کلمه ای که می گوید عبادت یک سال برای او نوشته می شود. هر که سبب جدایی مرد و زن شود مستحق لعنت و عذاب خداوند در دنیا و آخرت است» (مجلسی، ۱۴۰۳، ق، ج ۱۰۰: ۲۲).

رسول خدا(ص) فرمود: «ازدواج کنید و پسران و دختران مجرد خود را همسر دهید، نشانه نیک بختی مسلمان این است که مخارج شوهر کردن دختری را به عهده گیرد (انصاریان، ۱۳۸۵: ۴۳).

ازدواج به موقع

رسول خدا سفارش می کنند که دوشیزگان را شوهر دهید زیرا ایشان معتقدند که اگر ازدواج به موقع صورت نگیرد، زمینه فساد فراهم خواهد شد. روزی پیامبر(ص) مردم را به مسجد

کتابخانه دیجیتال
سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

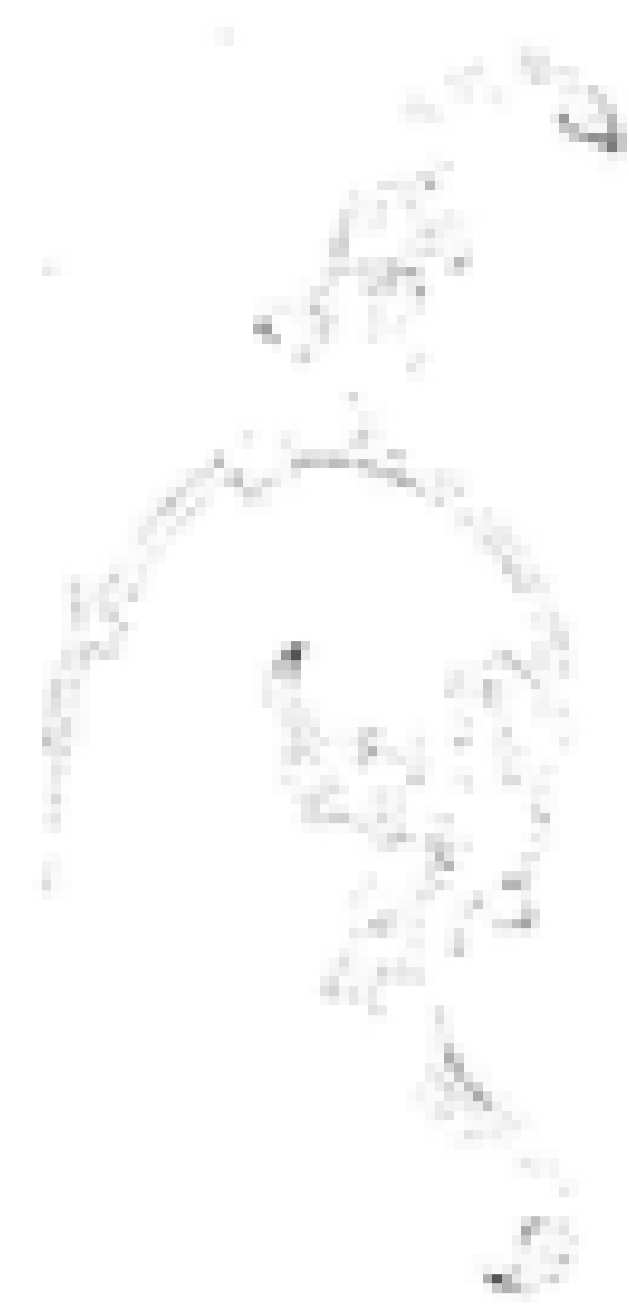

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شیر افشان تر، اخلاقشان نیکوتر و رَجَم هایشان بازتر است. آیا نمی دانید که در روز رستاخیر به [بسیاری] شما بر دیگر اُمت ها می بالم؟ حتی به جنین سقط شده ای که قهر کرده و ناراحت، بر در بهشت می ماند. پس خداوند عزوجل به او می گوید: «داخل بهشت شوا» و او می گوید: نه [وارد نمی شوم] تا اینکه پیش از من پدر و مادرم داخل شوند. پس خداوند متعال به فرشته ای از فرشتگان می فرماید: «پدر و مادرش را نزد من بیاورید» آن گاه دستور می دهد که آن دو را به بهشت ببرند. سپس می فرماید: «این، از لطف و رحمت من به توست» (کلینی، ۱۳۸۸، ج ۵: ۳۳۴). همچنین در کلمات پیامبر خدا(ص) آمده است: «با دختران جوان ازدواج کنید که آنان، خوش خوترند» و «با زنان چشم زاع ازدواج کنید، زیرا این گونه زنان خوش یمن اند» (شیخ صدوق، ۱۴۲۶، ج ۳: ۳۸۷).

زنانی که شایسته انتخاب نیستند

- الف) زیبای ناشایست: زیبایی روی زن را نباید بر زیبایی دینش ترجیح داد.
- ب) کودن: از ازدواج با زن کودن بپرهیزید زیرا همنشینی با او مایه رنج است و فرزندش تباه (کلینی، ۱۳۸۸، ج ۵: ۳۵۳).
- ج) نازا: با باکره بچه زا ازدواج کنید و با زن زیبای نازا ازدواج نکنید زیرا من در روز قیامت به شما بر دیگر اُمت ها می بالم (همان، ج ۵: ۳۳۳).
- د) پیر زن: امام صادق(ع): «سه چیز است که بدن را ویران می کند و چه بسا می کشد: خوردن گوشت نمک سود گندیده، حمام رفتن با شکم پر و ازدواج با پیر زنان» (همان، ج ۶: ۳۱۴).
- ه) زنان دارای این ویژگی ها: زید بن ثابت می گوید پیامبر خدا (ص) به من فرمود: «ای زید! ازدواج کرده ای؟» گفتم: نه. فرمود: «ازدواج کن تا بر پاک دامنی ات بیفزایی و با پنج گروه از زنان ازدواج مکن» زید گفت: آنان چه کسانی هستند ای پیامبر خدا؟ پیامبر خدا فرمود: «با زن شهیره، لَهَبْرَه، نَهَبْرَه، هَبْدْرَه و لَفُوت ازدواج مکن» زید گفت: ای پیامبر خدا! من که از آنچه فرمودی چیزی نفهمیدم و درباره زنان شناختی ندارم. پیامبر فرمود: «مگر شما

دعوت کرد، بالای منبر رفت و به مردم خطاب کرد و فرمود: «جبرئیل نزد من آمد و این پیام را از طرف خدا به من داد و گفت: دوشیزگان همانند میوه های روی درختان هستند که اگر رسیده شوند، باید آنها را چید و گرنه تابش خورشید آن میوه ها را تباہ می کند و باد اجزای فاسد شده آنها را پراکنده می سازد. همچنین دوشیزگان وقتی به سن رشد رسیدند، دواپی برای آنها جز شوهرانشان نیست و در غیر این صورت در پرتگاه خطر فساد هستند زیرا آنها بشر هستند، غریزه جنسی دارند و فرشته نیستند (محمدی استهباردی، ۱۳۷۸: ۱۲۶). همچنین می فرماید: «هر جوانی در آغاز جوانی ازدواج کند شیطان بانگ برآورد که وای بر او، دین خود را از دستبرد من محفوظ داشت (نهج الفصاحه: ۲۶۲)».

استقلال رأی در انتخاب همسر

انتخاب همسر باید به خواسته طرفین زن و شوهر واقع شود، بنابراین پدر و مادر اجازه ندارند برای رسیدن به خواسته های مادی، شخص دل خواه خود را به فرزند خویش تحمیل کنند. شیخ طوسی از ضحاک بن مزاحم چنین نقل می کند که می گفت: از علی بن ابیطالب شنیدم که می فرمود: «خدمت رسول خدا رفتم و به ایشان عرض کردم: یا رسول الله آیا فاطمه را با من تزویج می نمائید؟ ایشان فرمودند: یا علی! اینجا منتظر باش تا برگردم. پس از آن نزد فاطمه رفتند و فرمودند: یا فاطمه! علی بن ابیطالب به خواستگاری تو آمده نظرت چیست؟ پس فاطمه سکوتی که نشان از رضایت بود نمودند. سپس رسول خدا فاطمه را به ازدواج من درآوردند» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۴۳: ۹۳). با اینکه شایسته ترین مردان عالم، امیرالمومنین(ع) خواستگار فاطمه بود و پیامبر هم جز او کسی را لایق همسری زهرا(س) نمی دانست، ولی در عین حال موضوع را با فاطمه(س) در میان گذاشت و با وی مذاکره کرد. ابن عباس گوید: دختری خدمت پیامبر آمد و گفت: یا رسول الله! پدرم بدون رضایت من، مرا به عقد برادر زاده اش درآورده است در صورتی که من او را نمی خواهم. پیامبر(ص) فرمود: «به آن چه پدرت انجام داده راضی شو و آن را امضا کن. دختر عرض کرد: یا رسول

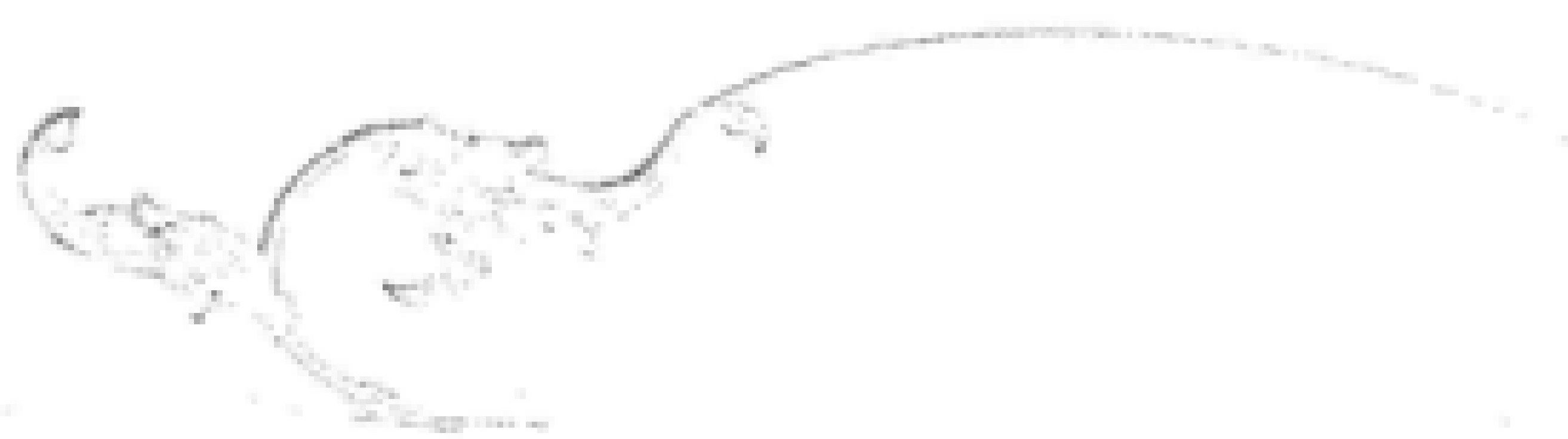
الله! هیچ میلی به او ندارم. پیامبر(ص) فرمود: بنابراین عقد پدرت باطل است» (شریعت زاده خراسانی، ۱۳۸۷: ۳۰). پیامبر(ص) هر گاه می خواست زنی از خانواده اش را شوهر دهد از پشت پرده به او می فرمود: «دخترم! فلانی از تو خواستگاری کرده است، اگر دوستش نداری بگو نه، زیرا هیچ کس نباید از گفتن نه شرم کند، اگر هم دوست داری سکوت تو [نشانه] موافقت است» (فاضل هندی، ۱۴۰۵ق، ج ۷: ۱۲۷).

اجتناب از زن دادن به مرد فاسد و شراب خوار

پیامبر خدا (ص): «هر کس دخترش را به مرد فاسدی بدهد، روزی هزار لعنت بر او فرود می آید، هیچ عملی از او به آسمان فراز نمی شود، دعایش مستجاب نمی شود و هیچ توبه و فدیة ای از او پذیرفته نمی شود.» همچنین می فرمایند: «هر گاه شراب خوار بیمار شد نباید به عیادتش رفت و در تشییع جنازه اش نباید شرکت کرد، هر گاه شهادت داد او را تأیید نکنید، هر گاه خواستگاری کرد، به او زن ندهید و او را بر امانتی امین مشمارید [و امانت به او مسپارید] (کلینی، ۱۳۸۸، ج ۶: ۳۹۶). همچنین فرمودند: «هر کس بعد از آنکه خداوند شراب را به زبان من حرام فرمود شراب بنوشد، شایسته آن نیست که هر گاه خواستگاری کرد به او زن بدهند» (همان، ج ۵: ۳۴۸).

پرهیز از تعیین مهریه سنگین

پیامبر خدا(ص): «در مهریه های زنان زیاده روی نکنید، چرا که زنان باران خداوند سبحان اند» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۰۳: ۳۵۳). همچنین ایشان در خبر حواء می فرماید: «ای حواء! سوگند به آنکه مرا به راستی پیامبر و رسول فرستاد، هیچ زنی نیست که مهریه اش را بر شوهرش سنگین سازد مگر آنکه خداوند زنجیرهایی گران از آتش دوزخ بر او بنهد» (نوری، ۱۴۰۷ق، ج ۱۴: ۲۴۱).

فدک، سال اول، شماره ۱: ۱۰۶

بهترین زنان و بهترین مردان از نظر پیامبر اکرم(ص)

پیامبر (ص) فرمود: «می‌خواهید بهترین زنان را معرفی کنم؟ گفتند: آری یا رسول الله! فرمود: بهترین زنان آن است که بچه بیشتر می‌آورد و با عاطفه، با محبت، عقیف و پوشیده باشد، در خانواده اش عزیز و محترم و برای شوهر متواضع و فروتن باشد، با شوهر شوخ و مزاحگر و نسبت به مردان نامحرم مستور و خوددار باشد. به سخن شوهر گوش فرا دهد و فرمان برداری کند. در خلوت خود را برای او بیازاید و چون مردان ترک زینت ننماید (طبرسی، ۱۴۱۴ق: ۳۹۱). همچنین رسول اکرم(ص) به یاران فرمودند: «می‌خواهید بهترین مردان شما را معرفی کنم؟ گفتند: آری یا رسول الله! فرمود: مردی که پرهیزگار، پاک و با سخاوت باشد و با پدر و مادرش خوش رفتاری کند و عائله اش را به دیگری محتاج نکند و می‌خواهید بدترین مردان شما را معرفی کنم؟ گفتند: آری یا رسول الله! فرمود: مردی که تهمت زن و بیش از حد بخیل و تنها خور باشد و خیر و عطای او به کسی نرسد. اهل و عیال و غلام و خدمتکار را بزند و عائله خود را به دیگران محتاج کند و با پدر و مادرش بدرفتار باشد» (حرعاملی، ۱۴۱۲ق، ج ۱۴: ۱۸).

معیار و الگوی روابط زن و شوهر با یکدیگر در سیره پیامبر اکرم(ص)

پس از تبیین ملاک های لازم برای انتخاب همسر شایسته و تشکیل خانواده سالم از سیره رسول خدا (ص) به روابط زن و شوهر با یکدیگر پس از تشکیل خانواده می‌پردازیم تا با شناخت ملاک ها و الگوهایی از سیره پیامبر(ص) در برابر مشکلات و مسایل خانوادگی راهکارهای تقویت و استحکام خانواده را از سیره آن حضرت باز شناسیم. روابط بین زن و شوهر را می‌توان به صورت زیر دسته بندی کرد: روابط عاطفی و اخلاقی، روابط جنسی، روابط اقتصادی.

روابط زن و شوهر در سیره پیامبر

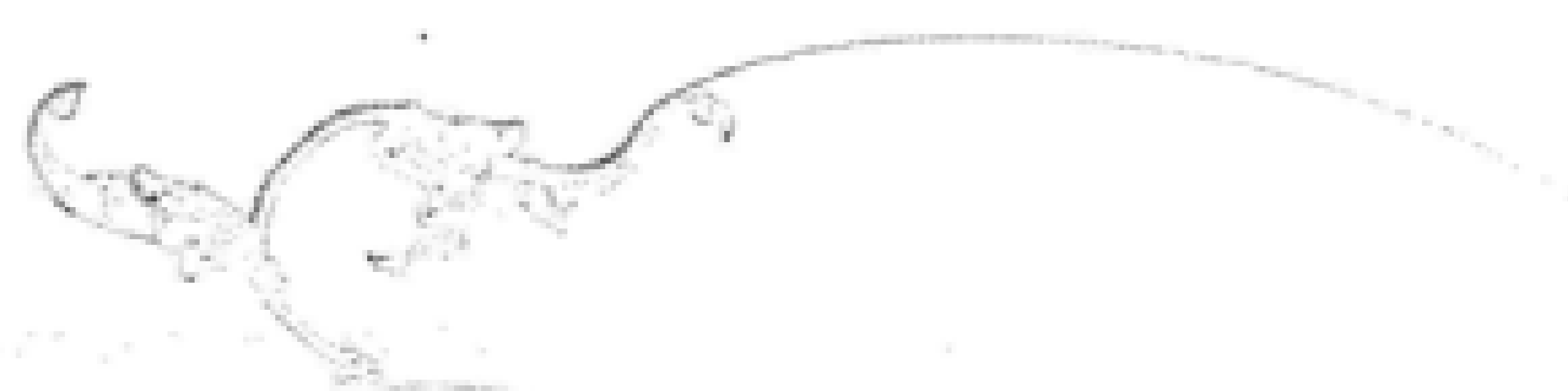
«وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ

فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ» (روم: ۲۱)

و از نشانه های او این است که از [جنس] خودتان همسرانی برای شما آفرید تا در کنارشان آرام گیرید و میانتان دوستی و رحمت نهاد. آری! در این [نعمت]، برای مردمی که می اندیشند قطعاً نشانه هایی است.

نکته مهمی که از آیه ۲۱ سوره روم برداشت می شود این است که آفریدگار حکیم، خانواده را کانون مودت و رحمت قرار داده است. مودت و رحمت در واقع جان مایه تحکیم پیوند خانوادگی است، هر چه این جان مایه تقویت شود، نهاد خانواده مستحکم تر می شود و آرامش بیشتری بر زندگی حاکم می شود. خداوند متعال به طور طبیعی پیمان ازدواج را عامل پیدایش مودت و رحمت قرار داده و از این رو، گزارش شده که مردی خدمت پیامبر (ص) رسید و با شگفتی گفت: چگونه است که مردی با زنی ازدواج می کند که هرگز پیش از آن، نه او آن زن را دیده و نه آن زن، او را دیده است، اما همین که ازدواج صورت می گیرد و مرد بر زن وارد می شود و همدم می شوند، هیچ چیز برای آنها دوست داشتنی تر از دیگری نیست؟! پیامبر خدا (ص) در پاسخ او، به قرائت این بخش از آیه ۲۱ سوره روم بسنده کرد و فرمود: «وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَ رَحْمَةً» و خداوند میان شما مودت و رحمت نهاد». بنابراین، برای هر چه گرم تر شدن کانون خانواده و بهره گیری بیشتر از برکات آن، ضروری است در جهت تقویت این مودت و رحمت خدادادی برنامه ریزی های دراز مدت و همه جانبه ای صورت گیرد. در تبیین فرق میان مودت و رحمت - که از جهاتی با هم متفاوت اند - گفته شده است که:

- الف) مودت، انگیزه ارتباط در آغاز کار است اما در پایان که یکی از دو همسر، ممکن است ضعیف و ناتوان شود و قادر بر خدمتی نباشد، رحمت جای آن را می گیرد.
- ب) مودت، در بزرگ ترهاست که می توانند به هم خدمت کنند اما کودکان و فرزندان، در سایه رحمت پرورش می یابند.
- ج) مودت، غالباً جنبه متقابل دارد اما رحمت، یک جانبه و ایثارگرانه است.

روابط عاطفی و اخلاقی

خانواده مهم‌ترین رکن اجتماع است و اگر روابط عاطفی و اخلاقی بین اعضای خانواده تأمین شود، بسیاری از مشکلات روانی جامعه حل می‌شود. بهداشت روان در خانواده دارای اهمیت ویژه‌ای است که با رعایت اخلاق و انجام وظایف زن و شوهر تأمین می‌شود. متأسفانه آنچه در خانواده و بالتبع در جامعه ما ضعیف شده و کمتر بدان توجه می‌شود، مکارم اخلاقی است. تأمین بهداشت روان در خانواده به رعایت وظایف اخلاقی و توجه به عواطف و احساسات یکدیگر از سوی زن و مرد بستگی دارد که به مهم‌ترین وظایف هر یک از آنها در کلام رسول خدا (ص) اشاره می‌شود:

الف) وظایف عاطفی و اخلاقی مرد

۱. رفیق و مدارا: عشق و علاقه در خانواده آن‌گاه مستحکم شده، به اوج خود می‌رسد که زن و شوهر یکدیگر را شناخته و اشتباهات همدیگر را تحمل کنند. پیامبر اکرم (ص): «اگر مردی بدخلقی همسرش را تحمل کند، پاداش صبر او مثل ایوب پیامبر است؛ همچنین اگر زنی بدرفتاری مردش را تحمل کند همان ثوابی را که بر آسیه همسر فرعون داد به او نیز خواهد داد» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۰۰: ۲۴۷). پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «کسی که همسر خود را کمی آزارد، نماز و روزه او قبول نیست، تا به جلب رضای او پردازد و همین‌طور همسر در برابر شوهر خود» (حرعاملی، ۱۴۱۲ق، ج ۱۴: ۱۱۶). همچنین پیامبر فرمود: «کسی که در برابر بدخلقی همسرش صبر کند، پاداش شاکران را دریافت می‌دارد».

۲. خوش‌خویی در خانه: خوش‌اخلاقی پدر یکی از عوامل مهم خوش‌بختی اهل خانه و تعیین سرنوشت نسل اوست. لقمان حکیم فرموده است: سزاوار است انسان خردمند در میان زن و فرزند خود، در برخی موارد هماهنگ با فرزندان رفتار کند و خوش‌اخلاق، اهل شوخی و مزاح و شیرین‌کاری باشد، ولی آنگاه که به میان مردم قدم می‌نهد، هویت و شخصیت اجتماعی خود را رعایت کند (حرعاملی، ۱۴۱۲ق، ج ۱۱: ۳۵۰). رسول اکرم (ص) با همه

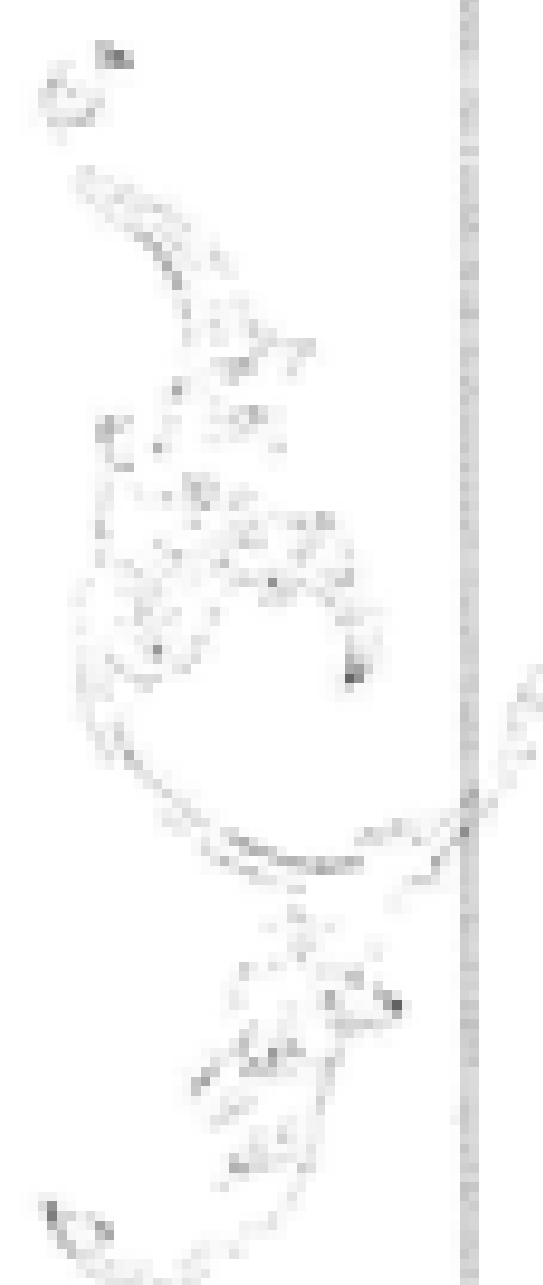
کودکان، اعم از فرزندان خود یا مردم با مهر و محبت بود. چنان که در حدیث شریف می خوانیم: «لطف و محبت به کودکان، از اخلاق حمیده و صفات رسول خدا بود (فیض کاشانی، ۱۳۷۶، ج ۳: ۳۶۶). هنگامی که سعد بن معاذ از صحابه رسول اکرم (ص) از دنیا رفت، آن حضرت با پای برهنه در تشییع جنازه و مراسم دفن او حاضر شد و با دست خویش وی را داخل قبر گذاشت. مادر سعد از این همه اظهار محبت خوشحال شد و یقین کرد که چون پیامبر با پای برهنه در تشییع جنازه شرکت و او را دفن کرده است، فرزندش بهشتی است. بنابراین صدا زد: ای سعد! بهشت بر تو گوارا باد! تو دیگر بهشتی هستی» رسول اکرم (ص) فرمود: «ای مادر سعد! این گونه با قاطعیت سخن نگو اکنون قبر چنان فشاری به فرزندت وارد کرد که شیری را که در دوران کودکی از تو خورده بود از سرانگشتانش خارج شد.» سؤال کردند: یا رسول الله! برای چه؟ حضرت فرمود: «چون او در خانه با خانواده اش بد رفتاری می کرد» (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۶: ۲۲۰).

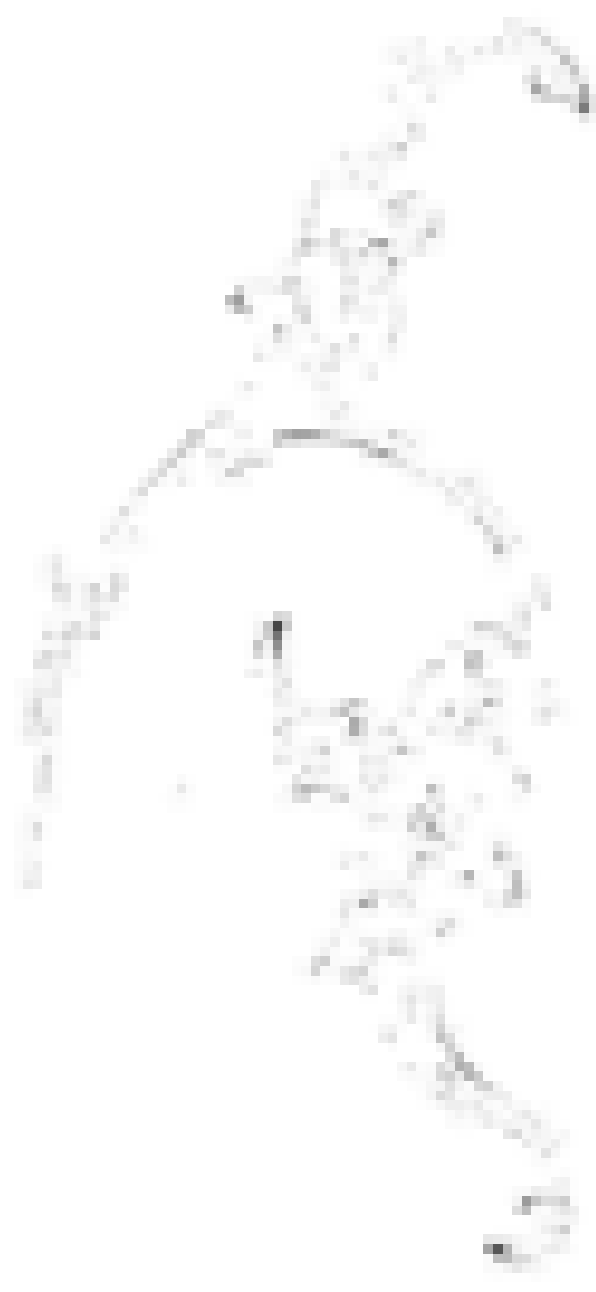
۳. حضور در کنار خانواده: یکی از مسایل اساسی در کانون خانواده، حضور پدر و مادر در کنار فرزندان است که نبودن آنها موجب خلأ روحی در روان کودکان می شود. البته این حضور باید به گونه ای سازنده باشد و به جنبه های تربیتی آن توجه شود. به سر بردن در کنار اهل خانه، از حقوق آنها و از وظایف مسلم پدر است. این حضور امری عرفی است و آنچه ضرورت دارد پاسخ گویی به خواسته های روحی خانواده و تأمین نیاز آنان است. پیامبر اکرم (ص) می فرماید: «حضور پدر در کنار خانواده، نزد خدا محبوب تر از اعتکاف در همین مسجد من است» (حمدان، ۶۰۵، ق، ج ۲: ۱۲۲).

۴. تأمین معنوی خانواده: خداوند بزرگ در قرآن مجید می فرماید:

«ای کسانی که ایمان آورده اید! خودتان و خانواده تان را از آتشی که هیزم آنها انسان ها و سنگ ها است محفوظ بدارید...» (تحریم: ۶).

امام صادق (ع) فرمود: «وقتی آیه مذکور نازل شد یکی از مسلمانان گریه می کرد و می گفت: من که عاجزم نفس خود را از آتش محفوظ بدارم، در عین حال مأمور شده ام که اهل بیتم را

از آتش محفوظ نگه دارم. پیامبر فرمود: «همین مقدار کافی است که آنان را امر کنی به کارهایی که خودت مأموریت داری آنها را انجام دهی و نهی کنی از کارهایی که خودت باید آنها را ترک کنی» (حرعاملی، ۱۴۱۲ق، ج ۱۱: ۴۱۷).

۵. خدمتگزاری: وقتی قوام و پایداری خانواده برعهده مرد گذارده شده، بدیهی است که پدر، خادم خانواده است و خدمتگزار آنان و نباید از این وظیفه شانه خالی کند. پیامبر اکرم (ص) می فرماید: «خدمه العیال کفاره للکبائر»: خدمت به اهل خانه، کفاره گناهان کبیره است؛ نیز می فرماید: «خدمت به خانواده، غضب الهی را فرو می نشاند و مهریه حورالعین است» (مجلسی، ۱۴۰۲ق، ج ۱۰۱: ۱۳۲).

۶. نیکی به همسر: شوهر در برابر خانواده خود مسئول است و باید همواره در حق آنان به ویژه همسر، نیکی کند. پیامبر اکرم (ص) با تأکید بسیار می فرماید: «خیرکم، خیرکم لنسائه»: بهترین شما کسی است که با زنان خود نیکوکارتر باشد (نیشابوری، ۱۴۱۱ق، ج ۴: ۱۹۱).

۷. ابراز عشق و علاقه: پیامبر خدا (ص) فرموده اند: «این سخن مرد برای زن که "دوستت دارم" هرگز از دل زن بیرون نرود» همچنین می فرماید: «وقتی مردی به زن خود نگیرد و زنی به او نگیرد خداوند به دیده رحمت بر آنها می نگیرد» (نهج الفصاحه: ۲۷۸).

ب) وظایف عاطفی و اخلاقی زن (همسر)

زن برای شوهر خود مانند یک همسایه، هم خانه، دوست و یا همکار نیست، بلکه یک هم راز امین، وزیر درستکار و همنشین نیک آیین است. جامع ترین و زیباترین کلمه همان است که بگوییم او یک همسر است. مؤلفه هایی که می توان از آنها به عنوان وظایف یک زن به عنوان همسر یاد کرد، فراوان است که به ذکر برخی از آنها از منظر رسول اعظم اسلام (ص) می پردازیم.

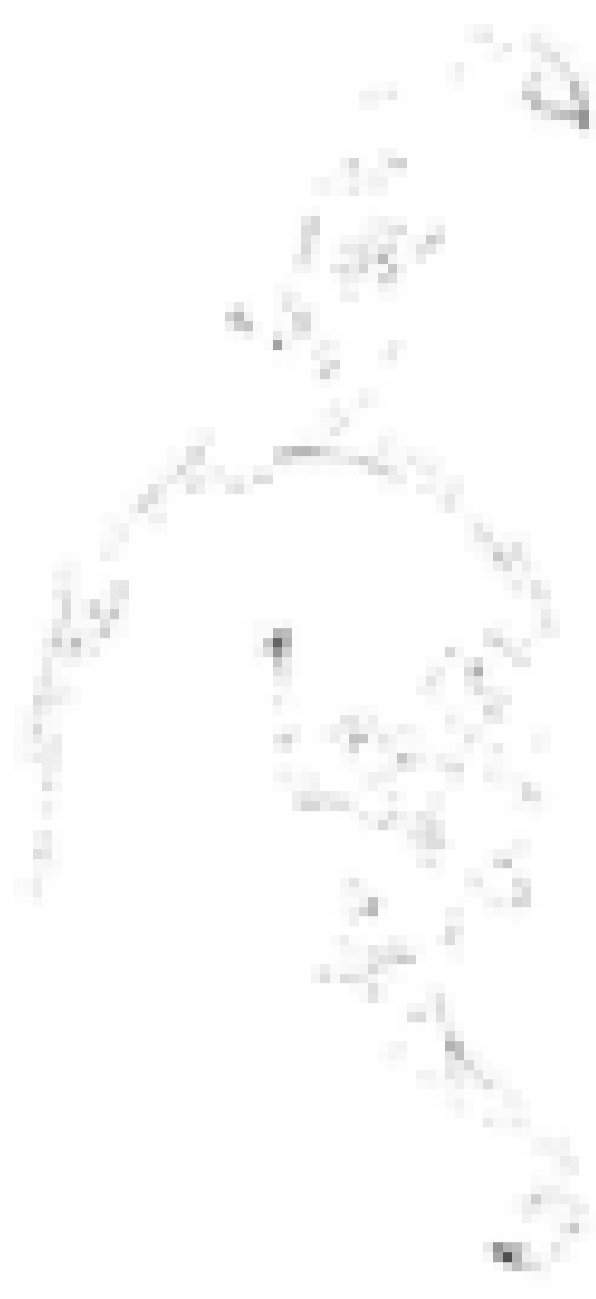
۱. شوهر داری: زنان مدینه به حضور رسول خدا (ص) رسیدند و گفتند: ای رسول خدا مردان ما به جهاد در راه خدا می روند و به فضیلت برتر الهی، دست می یابند، چرا ما از این

فضیلت برتر محروم هستیم؟ پیامبر (ص) فرمود: «تحمل زحمات منزل پاداش جهاد کنندگان را برای شما فراهم می آورد». در حدیثی از رسول خدا (ص) آمده است: «مردی نزد رسول خدا (ص) آمد و عرض کرد: همسری دارم که هرگاه وارد خانه می شوم به استقبال می آید و چون خارج می شوم بدرقه ام می کند و زمانی که برای مخارج زندگی ناراحت می شوم به من دلداری می دهد و می گوید: چرا غصه می خوری، بدان که خداوند متعال آن را به عهده گرفته است و اگر برای آخرت غصه می خوری، خدا اندوهت را زیاد کند (بیشتر به فکر آخرت خود باش). پیامبر خدا (ص) فرمود: «خدا را عاملانی است و او یکی از آنهاست و برای او نیمی از اجر و پاداش شهید است».

۲. تواضع عاشقانه: اطاعت عاشقانه و متواضعانه زن از شوهر، از عوامل نشاط و ثبات کانون گرم خانواده است. پیامبر خدا (ص) می فرماید: «افضل الاعمال النساء طاعة الزوج: برترین اعمال زن، اطاعت از شوهر است». بدیهی است که اطاعت، در صورتی است که رضای پروردگار حکیم را دربرداشته باشد، نه خلاف آن. همچنین آن حضرت می فرماید: «اگر سجده برای غیر خدا روا بود، به زنان امت خود دستور می دادم که در برابر شوهرانشان سجده کنند» (طبرسی، ۱۴۱۴ ق: ۲۷۵).

۳. بردباری و تحمل صراحت های زندگی: بردباری در برابر سختی های زندگی از ویژگی های یک همسر شایسته است. پیامبر اکرم (ص) می فرماید: «سه گروه از زنان به جهنم نخواهند رفت: آن زن که در برابر خواسته های مشروع شوهر تسلیم باشد، آن زن که در هنگام تنگدستی زندگی شوهر، صبور باشد و از کوره درنرود و آنکه با پدر و مادر شوهر خود نیکوکار باشد». همچنین رسول خدا (ص) می فرماید: «حق مرد بر زن این است که خانه را روشن نگاه دارد و طعام خوب تهیه بیند و تا در حیاط به استقبالش بشتابد و به او خوش آمد بگوید و آب و حوله برای شستن سر و روی او فراهم سازد و خود را بدون عذر موجه از دسترس او دور ندارد...» (نوری، ۱۴۰۷ ق، ج ۱۴: ۲۵۴). پیامبر خدا (ص) در کلامی دیگر فرموده اند: «هر زنی که هفت روز شوهرش را خدمت کند، خداوند هفت در دوزخ را به روی او ببندد و هفت در بهشت را به رویش بگشاید تا از هر در که

بخواهد وارد شود» (محمدی ری شهری، ۱۳۸۷: ۲۲۳). امام صادق(ع) به نقل از پیامبر گرامی(ص) می فرماید: «هر زنی برای سامان دادن خانه شوهرش چیزی را جا به جا کند، مورد نظر رحمت خداوند قرار می گیرد و هر کس مورد رحمت الهی واقع شد، به عذاب او گرفتار نخواهد شد». سپس ام سلمه عرض کرد: یا رسول الله! همه خیر و خوبی ها از آن مردان است پس چه چیزی برای زن های بیچاره می باشد. پیامبر فرمودند: «آری برای زن ها هم هست. اگر زنی باردار شود تا زمانی که باردار است از او برای هر روز اجر انسان روزه دار و هر شب پاداش انسان عابد شب زنده دار و ثواب کسی که با مال و جان خود در راه خدا جهاد کند، می نویسند» (حرعاملی، ۱۴۱۲: ۱۷۵).

۴. نیکی به پدر و مادر شوهر: حفظ احترام به پدر و مادر شوهر و نیکی به آنان، از وظایف زن شایسته است. چنان که شوهر، دارای سه گونه پدر و مادر است. زن نیز دارای سه نوع پدر و مادر است. چنانکه پیامبر اسلام (ص) می فرماید: «الاباء ثلاثة: اب ولدک و اب علمک و اب زوجک»: پدران سه گونه اند پدر اصلی، پدر تعلیمی(معلم) و پدر همسر و باز می فرماید: «سه گروه از زنان داخل جهنم نمی شوند: زن فرمانبر از شوهر، زن صبور در برابر مشکلات زندگی با شوهر و زنی که به پدر و مادر شوهرش نیکی کند» (فاضل هندی، ۱۴۱۵ق، ج ۱۵: ۸۴۲).

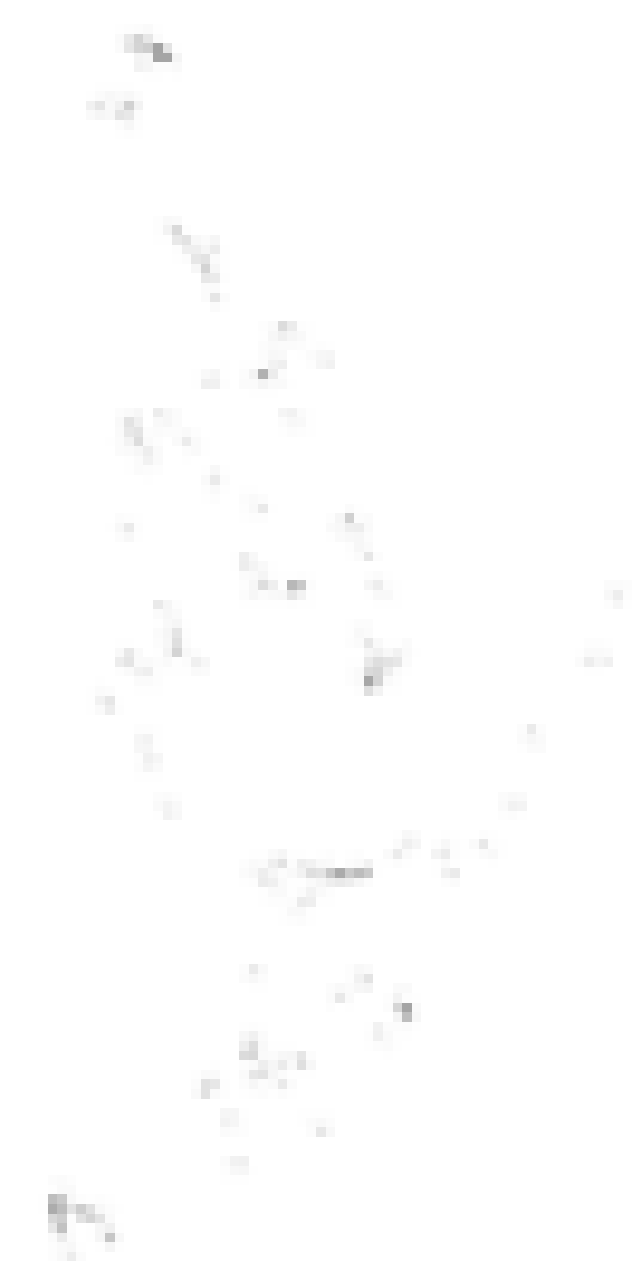
۵. حفظ حرمت شوهر: هنگامی که معاذ بن جبل، یکی از صحابه پیامبر خدا(ص) از شام بازگشت به پیامبر اکرم گزارش داد: جمعی از مسیحیان را دیدم که در برابر اسقف ها و رهبران دینی خود سجده می کردند و نیز جمعی از مردم یهودی را دیدم که در برابر احبار و بزرگان دینی خود سجده می کردند. از آنان راز این رفتار را پرسیدم. پاسخ دادند: «هنده تحیه الانبیاء: این نوعی احترام و گرامی داشتن پیامبران است». من با شنیدن سخنان آنان فکر کردم ما باید در برابر پیامبر خود بیشتر سجده کنیم. پیامبر اکرم(ص) فرمود: «انان انبیاء خود را تکذیب و کتاب او را تحریف کردند» و سپس افزود: «اگر قرار بود به کسی اجازه دهم که در برابر دیگری سجده کند، به زن دستور می دادم که در برابر شوهر خود سجده کند، به سبب عظمت حقی که شوهر بر همسر خود دارد. زن شیرینی ایمان به خدا را نمی چشد مگر آنکه حق شوهر خود را ادا کند».

روابط جنسی زن و شوهر

اگر عصبانیت‌ها، بی‌حوصلگی‌ها و در موارد زیادی فساد در جامعه را ریشه‌یابی کنیم به خانواده‌ها باز می‌گردد و شاید مهم‌ترین علت آن، تأمین نشدن نیاز جنسی زن یا شوهر به طور کامل در خانواده باشد. پیامبر(ص) به عنوان رهبر جامعه اسلامی در این مورد سخنان ارزشمندی بیان فرموده‌اند که با به‌کارگیری آنها بسیاری از مشکلات خانواده‌ها و به تبع آن بحران‌های اجتماعی رفع خواهد شد. رسول خدا (ص): «بهترین زنان شما زنی است که مطیع شوهرش باشد، برای او آرایش کند ولی زینتش را برای بیگانگان ظاهر نسازد و بدترین زنان شما زنی است که در غیاب شوهر زینت کند» (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۱۰۰: ۲۲۵). به نقل از امام باقر(ع) آمده است که: «زنی خدمت پیامبر(ص) رسید، عرض کرد: یا رسول الله! حق شوهر بر زن چیست؟ فرمود: آن است که از او اطاعت کند و نافرمانی نکند و از خانه او چیزی بدون اجازه صدقه ندهد و روزه مستحبی نگیرد مگر به اذن او و به هنگام نیاز او را از وجود خویش متمتع کند، هر چند در پشت پالان شتری باشد و از خانه اش بدون اجازه او بیرون نرود زیرا اگر بدون اذن او بیرون رود فرشتگان آسمان و زمین و فرشتگان غضب و رحمت او را لعنت می‌کنند تا وقتی که به خانه اش برگردد. عرض کرد: یا رسول الله! چه کسی بیش از همه بر گردن مرد حق دارد؟ فرمود: پدرش. عرض کرد: چه کسی بیش از همه بر زن حق دارد؟ فرمود: شوهرش».

۱. آرایش زن برای شوهرش: پیامبر خدا (ص) فرمود: اگر زن، خود را برای شوهرش نمی‌آراست، بی‌گمان در دل او جا نمی‌گرفت (الآبی، ۱۹۸۱م، ج ۱: ۲۴۲) و باز می‌فرماید: من از زنان سَلْتَاء و مَرِهَاء، مَتَنَفَّرَم، سَلْتَاء، زنی است که خضاب نمی‌کند، و مَرِهَاء زنی است که سَرْمه نمی‌کشد (همان، ج ۱: ۲۳۸).

۲. آرایش مرد برای همسرش: همان‌گونه که زنان باید برای مردان خود را پاکیزه کنند مردان نیز موظفند در این مورد رعایت حال زنانشان را بکنند و آراسته باشند همان‌طور که دوست دارند زنانشان برای آنها آراسته شوند. پیامبر اسلام(ص) برای مردان نیز سفارش

کرده اند: «لیاس های خود را تمیز کنید و موهای خود را کم کنید، مسواک بزنید و آراسته و پاکیزه باشید زیرا یهودیان چنین نکردند و زنانشان زناکار شدند» (نهج الفصاحه: ۲۲۶) و نیز در روایتی آمده است: «باید زن برای شوهرش خود را به بهترین عطرها معطر کند و بهترین لباس ها را بپوشد و بهترین آرایش ها را بکند و صبح و شام خودش را بر شوهرش عرضه کند و حقوق شوهر بر زن بیشتر از اینهاست».

۳. رغبت به پاسخ دادن به غریزه جنسی: امام صادق (ع) فرمود: پیامبر خدا (ص) وارد اتاق ام سلمه شد. بوی خوشی به مشامش رسید، فرمود: «حولاء نزد شما آمده بود؟» ام سلمه گفت: بله. او از شوهرش شکایت دارد. در این هنگام، حولاء بیرون آمد و گفت: پدر و مادرم به فدایت! شوهرم نسبت به من بی اعتناست. فرمود: بیشتر به خودت برس ای حولاء! گفت: هیچ عطری نبوده که خودم را با آن برای او خوش بو نکنم اما او همچنان از من روی گردان است! پیامبر (ص) فرمود: «اگر می دانست که با روی آوردنش به تو چه پاداشی برای اوست!» حولاء گفت: با روی آوردنش به من، چه پاداشی برای اوست؟ فرمود: «هر گاه روی آورد دو فرشته او را در آغوش می کشند و همانند کسی است که در راه خداوند شمشیر برکشد و چون مجامعت کند، گناهان او همچون برگ درخت فرو می ریزند و هر گاه غسل کند، از گناهان شسته می شود» (کلینی، ۱۳۸۸، ج ۵: ۴۹۶).

۴. نکوهش کوتاهی زن در پاسخ گویی به نیاز شوهر: پیامبر خدا (ص): «هر گاه مرد، همسرش را به بستر خویش بخواند و او خودداری کند و شوهرش آن شب را با ناراحتی از او بگذراند، تا صبح، فرشتگان آن زن را لعنت می کنند» (فاضل هندی، ج ۱۶: ۳۳۶).

۵. نکوهش پاسخ ندادن شوهر به نیاز همسرش: امام علی (ع): عثمان بن مظعون، نزد پیامبر خدا (ص) آمد و گفت: ای پیامبر خدا! وسوسه بر من چیره گشته است: اما دست به هیچ کاری نمی زنم تا اینکه از شما دستور بگیرم. پیامبر (ص) فرمود: «به چه چیزی وسوسه شده ای ای عثمان؟» گفت: در این اندیشه ام که خوله - همسرم - را بر خود حرام سازم. فرمود: «چنین مکن ای عثمان! زیرا بنده مؤمن، هرگاه دست همسرش را بگیرد خداوند

عزوجل ده حسنه برایش می نویسد و ده گناه از او پاک می کند. چنانچه او را ببوسد، خداوند صد حسنه برایش می نویسد و صد گناه از او می زداید. هرگاه با او در آمیزد خداوند هزار حسنه برایش می نویسد و هزار گناه از او می زداید و فرشتگان بر ایشان حاضر می شوند. چون غسل کنند، آب بر هر تار مویی از آن دو نمی گذرد مگر آنکه خداوند [به ازای هر تار مو] یک حسنه بر ایشان می نویسد و یک گناه می زداید. اگر این، در شبی سرد باشد خداوند متعال به فرشتگان می فرماید: بنگرید این دو بنده ام را که در این شب سرد غسل کردند؛ از آن روی که یقین دارند من خداوندگار آنان هستم. شما را گواه می گیرم که آن دو را آمرزیدم، پس اگر در این آمیزش، برای آن دو فرزندی بود، آن فرزند خدمتکار ایشان در بهشت است» (نوری، ۱۴۰۷ق، ج ۷: ۵۰۷).

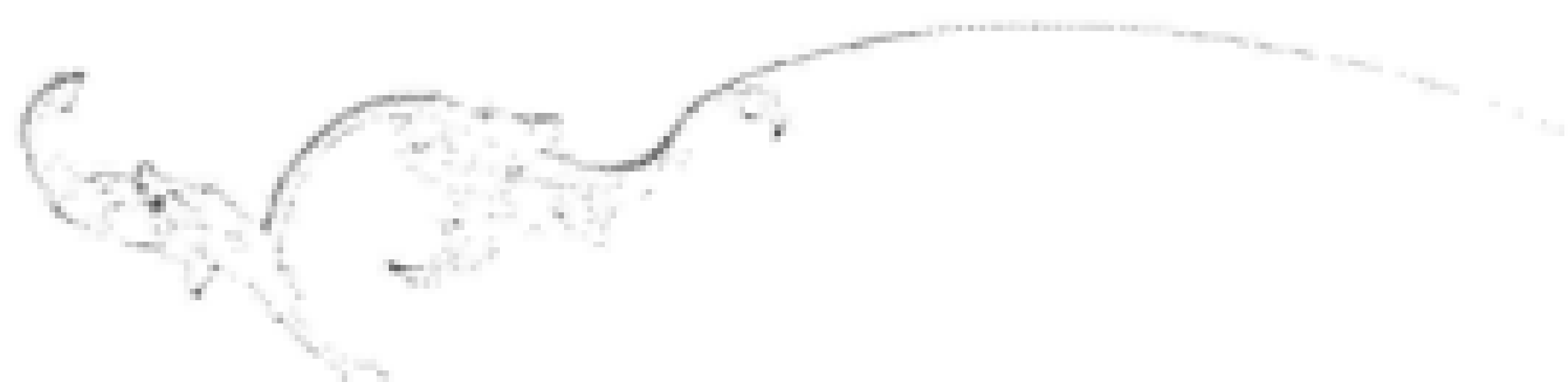
۶. ذکر و دعا: پیامبر خدا (ص): «هان! اگر هر یک از شما، هنگامی که می خواهد با زنش هم بستر شود، بگوید: «به نام خدا، بار خدایا! ما را از [شر] شیطان به دور دار و شیطان را از آنچه روزی ما کرده ای، دور بدار» چنانچه در آن مجامعت، فرزندی برایشان مقدر شود، هیچ شیطانی هرگز به او گزند نمی رساند (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷۷: ۶۶).

۷. عدم نقل کردن برای دیگران: پیامبر خدا (ص): «از جمله کسانی که در روز قیامت بدترین جایگاه را نزد خدا دارند، مردی است که با همسرش و همسرش با او، کاری انجام بدهد، سپس راز او را فاش سازد (فاضل هندی، ۱۴۰۵ق، ج ۱۶: ۳۷۵).

روابط اقتصادی خانواده

اقتصاد خانواده به معنای سامان دهی و مدیریت منابع خانه است. مرد به عنوان مدیر خانه وظیفه تأمین خانواده را بر عهده دارد و زن به عنوان مدیر داخلی خانه در تناسب میزان درآمد و مخارج خانه سهم موثری می تواند داشته باشد.

۱. اهمیت تأمین معاش خانواده: از مسایل اقتصادی خانواده که در اسلام بر آن تأکید شده، نفقه است. از نظر اسلام مرد موظف است زن را از نظر اقتصادی تأمین کند. خوراک،

پوشاک، مسکن و ضروریات زندگی را در شأن زن و بسته به وسع مادی خودش برای او تهیه کند و در حد امکان وسعت دهد. کسی که برای تأمین هزینه خانواده اش بکوشد، مانند مجاهد است. پیامبر خدا (ص) می فرماید: «کسی که برای تأمین هزینه خانواده اش و پدر و مادرش تلاش کند، همانند مجاهد در راه خداست» (نوری، ۱۴۰۷ق، ج ۱۳: ۵۵). همچنین فرموده است: «جهاد، [تنها] این نیست که شخص در راه خدا شمشیر بزند بلکه جهاد [واقعی] این است که کسی والدین و فرزندان را اداره کند. چنین کسی در جهاد است و کسی که مخارج خودش را تأمین می کند تا خود را از مردم بی نیاز کند، او نیز در جهاد است» (فاضل هندی، ۱۴۰۵ق، ج ۱۶: ۴۶۹). پیامبر خدا (ص) فرموده است: «هر کس از راه حلال کسب در آمد کند تا بدان وسیله از رو انداختن خود و فرزندان و خانواده اش به مردم جلوگیری کند در روز قیامت با پیامبران و مؤمنان راستین این گونه بیاید» (و دو انگشت نشانه و میانه اش را در کنار هم نشان داد) (الخطیب البغدادی، ۴۶۳ق، ج ۸: ۱۶۸). هنگامی که پیامبر خدا (ص) از جنگ تبوک بازگشت، سعد انصاری به استقبال ایشان آمد و پیامبر (ص) با او دست داد. سپس به او فرمود: «چرا دستانت پینه بسته؟» گفت: ای پیامبر خدا! طناب می کشم و بیل می زنم تا خرج خانواده ام را فراهم آورم. پیامبر دست او را بوسید و فرمود: «این دستی است که آتش [دوزخ] به آن نمی رسد». نیز فرموده اند: «در صورتی که یکی از شما فقیر است، نخست به خودش انفاق کند. اگر اضافه آورد به خانواده اش و اگر اضافه تر آورد به نزدیکان یا خویشاوندانش و اگر [باز هم] اضافه آمد، به این و آن انفاق نماید» (فاضل هندی، ۱۴۰۵ق، ج ۶: ۶۹۲).

۲. اهمیت کار و تلاش: کار و تلاش برای امرار معاش و تأمین خانواده و بی نیاز شدن از مردم در اسلام اهمیت زیادی دارد، در سخنان پیامبر بر آن تأکید شده است، آنجا که می فرماید: «هر کس از راه حلال و برای حفظ آبرو و بی نیازی از مردم و به خاطر گشایش بر اعضای خانواده و کمک به همسایگان دنیا را بطلبد خدا را در حالی ملاقات کند که صورتش چون ماه شب چهارده می درخشد». روزی ریطه، همسر عبدالله بن مسعود نزد پیامبر اکرم آمد و گفت

شوهرم صنعت گر است و از فروش کارهای دستی خود هزینه زندگی و فرزندانش را می پردازد. سپس از حضرت پرسید که آیا می تواند درآمد خود را هزینه کند. رسول خدا فرمود: «برای تو پاداش و مزد آنچه برای خانواده ات هزینه می کنی، خواهد بود» (ابن سعد، بی تا، ج ۸: ۲۰۵). حضرت خدیجه (ع) تاجر بسیار معتبری بود که پیامبر اکرم، کارگزار مضاربه ایشان بودند. پیامبر با سرمایه خدیجه و در صدر کاروان تجاری او به مسافرت و تجارت می پرداخت و آن گاه از سود تجارت، حق عمل خود را برمی داشت و باقیمانده سود و اصل سرمایه را به خدیجه باز می گرداند. چنین سیره ای کاملاً مورد تأیید پیامبر بود و عاقبت سرمایه خدیجه، نقش عظیمی در بقا و گسترش اسلام ایفا کرد تا جایی که معروف شده است که پیشرفت اسلام وابسته به دو چیز بود: ثروت خدیجه و شمشیر علی.

۳. تقسیم کار بین زن و شوهر و همکاری آنها: برای به دست آوردن موفقیت در زندگی، یکی از امور لازم همان احساس مسئولیت است. احساس مسئولیت نه تنها در شغل آدمی مهم است بلکه در زندگی داخلی و خانوادگی نیز حایز اهمیت می باشد. از امام باقر(ع) نقل شده که فرمود: «علی و فاطمه از رسول خدا نسبت به وظیفه زن و مرد در خانه و خارج شدن زن از خانه کسب تکلیف کردند. رسول خدا فاطمه را موظف به خدمات داخل خانه و علی را موظف به خدمات خارج از خانه کرد. پس از تعیین وظیفه بین آنان فاطمه(س) فرمود: خدا داند که من چقدر از قضاوت پدرم خشنود شدم که مرا از رفت و آمد بین مردان خارج از خانه معاف کرد» (حرعاملی، ۱۴۱۲ق، ج ۱۴: ۱۳۳). از حضرت علی(ع) نقل شده که فرمود: «روزی رسول خدا(ص) به خانه ما آمدند و چون دیدند که فاطمه کنار دیگ نشسته و من مشغول پاک کردن عدس هستم، فرمودند: یا اباالحسن! اگر مردی به زنش در امر خانه کمک کند پروردگار عالم از او خشنود می شود، به او نظر رحمت می افکند و بهشت را برایش واجب می کند و به زن خود خدمت نکند مگر صدیق یا شهید یا مردی که خداوند خیر دنیا و آخرت او را بخواهد» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۱۰۰: ۱۳۲).

۴. رعایت اعتدال: پیامبر اکرم فرمود: «میانه روی در مصرف، نصف زندگانی است»

فکر، سال اول، شماره ۱
۱۱۸

(همان، ج ۱۰: ۷۳) و در جایی دیگر می فرماید: «خداوند دعای چند گروه را اجابت نمی کند، از جمله مردی که خداوند به او رزق و روزی داده، او نیز آن مال را در راه نیکی و تقوا خرج کند و از آن چیزی برایش نماند، آنگاه خدا را بخواند تا به او روزی دهد. در این حالت خداوند به او می گوید: آیا به تو روزی ندادم و تو را یاری نکردم؟ اما تو میانه روی نکردی و اسراف نمودی و به درستی که من اسراف کاران را دوست ندارم» (کلینی، ۱۳۸۸ق، ج ۱۰۳: ۶۷).

معیارهای خانواده سالم در جلوه‌های رفتاری حضرت زهرا(س)

یکی از عوامل بسیار مهم و اساسی در زمینه تحکیم خانواده، تدبیر در حسن سلوک با همسر است. نمونه‌هایی از ظرایف و لطایف جلوه‌های رفتاری و گفتاری فاطمه (س) در برخورد با همسر بزرگوارشان - حضرت امیرالمؤمنین (ع) - بیان می‌شود تا در تحلیل جوانب و جزئیات این رفتار گامی به سوی شناخت الگوی خانواده سالم برداشته شود.

۱. **سازگاری با همسر:** یکی دیگر از عواملی که سبب تحکیم خانواده می‌شود، این است که زوجین با یکدیگر توافق و سازش اخلاقی داشته باشند. برای آنکه اختلاف‌ها، اساس زندگی مشترک را خدشه‌دار نسازد و قلب همسران را از هم نرنجانند، باید به فرآیندی جهت سازش و توافق توسل کرد. هر یک از زن و شوهر از بعضی امیال، خواست‌ها و سلیقه‌هایشان برای احترام به نظر همسر خود، چشم‌پوشی می‌کنند. علی(ع) در این زمینه درباره همسرش فاطمه (س) می‌فرماید: «فاطمه(س) مرا به خشم نیاورد و مخالفتی با امر من نکرد و هر وقت نگاهش می‌کردم، تمام غم‌هایم زایل می‌شد.»

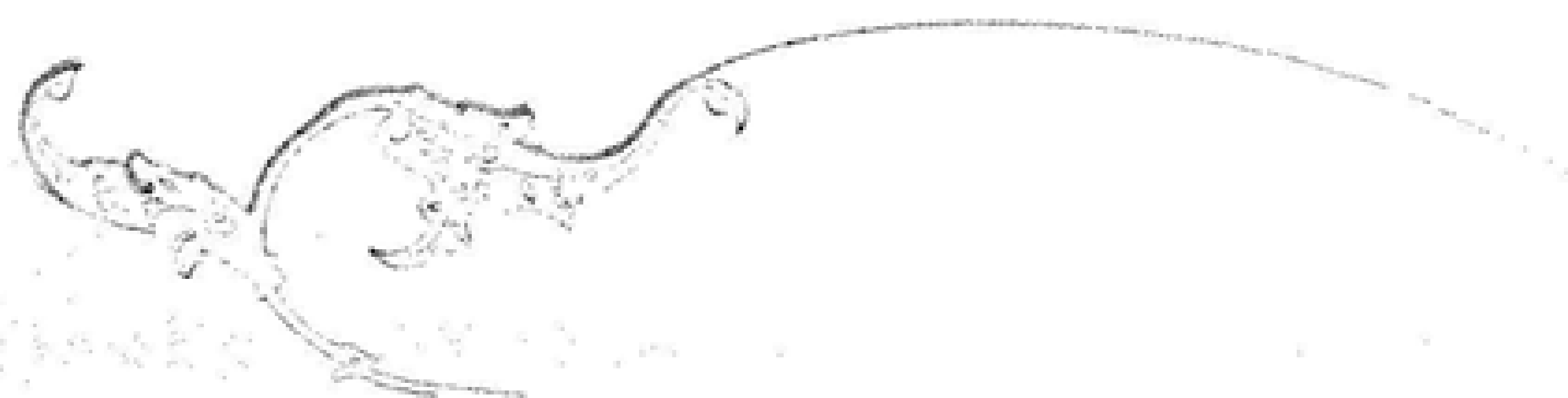
۲. **محبت و احترام نسبت به همسر:** در صورتی که خطاب به همسر، احترام‌آمیز باشد پژوهشی از محبت و صمیمیت را در پی خواهد داشت. وجود مبارک علی(ع) و فاطمه(س) در رعایت این نکته نیز، الگو و سرمشق بوده‌اند. آن بانوی بزرگوار، نام همسر خود را با احترام یاد می‌کرد. گاهی وی را با کنیه «ابالحسن» می‌خواند و گاهی با یاد قرابت نسبی (یا ابن عم) وی را ندا می‌داد و گاه با لقب شریف «یا امیرالمؤمنین» او را فرا می‌خواند و در گاه

مؤانست و بعضی از موارد دیگر نیز از سر حکمت، وی را با نام مبارکش می‌خواند و گاه نیز با سایر القاب شریفه از او یاد می‌نمود. هنگام شکایت مرگ پدر و مشکلات سیاسی همسرش را این‌گونه خطاب می‌فرماید: «یا ابن ابی‌طالب» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۸: ۱۲۵) و با این خطاب، نسبت علی (ع) با پیامبر(ص) را متذکر می‌شود و هنگامی که می‌خواهد خبر رحلت خود را به علی (ع) بدهد، ایشان را با خطاب «یا ابن‌عم» فرا می‌خواند تا متذکر نسبت خود و علی (ع) شود.

۳. **تواضع در برابر همسر:** در حسن معاشرت زن با شوهر عامل تواضع، عنصری چشم‌گیر و اساسی است. زن از عطوفت شوهرش لذت بیشتری می‌برد و مرد از محبت احترام‌آمیز زن، بیشتر محظوظ می‌شود. لیکن تواضع متناسب، از مواردی است که می‌تواند مرد را در زندگی خانوادگی سرشار از رضایت خاطر و خشنودی نماید. حضرت فاطمه(س) با وجودی که کفو و همتای علی(ع) و دختر سرور کائنات است، در مقابل همسرش تواضعی ستودنی دارد. به عنوان نمونه وقتی در برابر شفاعت علی(ع) از خلیفه که برای عیادت او اذن می‌خواستند، قرار می‌گیرد، با این عبارت متواضعانه پاسخ می‌فرماید: «یا علی، البیت بیتک و انا امتک: علی جان، خانه خانه توست و من کنیز توام».

۴. **ابراز و اظهار محبت به همسر:** شنیدن کلمات محبت‌آمیز از لوازم یک زندگی موفق زناشویی است. این نیاز متقابل زن و شوهر به اظهار محبت در مقابل یکدیگر، باید به بهترین نحو پاسخ‌گویی شود. در زندگی حضرت فاطمه(س)، عبارات محبت‌آمیز و احترام‌آمیز به علی(ع) بسیار است. از جمله ایشان در عبارتی خطاب به همسرشان در مقام اظهار محبت می‌فرماید: «روحی لروحک الفداء و نفسی لنفسک الوقاء: روح من فدای روح تو باد و جان من سپر بالای جان تو باشد».

۵. **زینت ظاهر و باطن برای همسر:** یکی از اصول حاکم بر خانواده آرمانی، آراستگی ظاهر و باطن همسران برای یکدیگر است. باید توجه داشت، چنان‌که فردی نعمت جمال ظاهر نداشته باشد، اولاً با هنرمندی و ظرافت خاصی می‌تواند به آراستگی و حسن خویش

ببفزاید، ثانیاً با ظرایف و طرایفی که در جلوه‌گری‌های رفتار خود طراحی می‌کند، می‌تواند به حسن سلوک و جمال باطن دست یابد. به عنوان مثال: لبخند زینت چهره است، نگاه مهربان، زینت چهره است و می‌تواند بر جمال ظاهر و باطن ببفزاید. گشادگی چهره و بشاشیت وجه نیز نوعی زینت چهره است (کلینی، ۱۳۸۸ ق، ج ۵: ۳۲۴). حضرت فاطمه (س) به عنوان زینت و استحباب، انگشتری به دست می‌کردند و از قول رسول خدا (ص) انگشتر را تبلیغ می‌فرمودند: «قالت فاطمه (س)، قال رسول الله (ص): من تختم بالعقیق لم یزل یری خیری» (حرعاملی، ۱۴۱۲ ق، ج ۳: ۴۰)، «هرکس انگشتری عقیق به دست کند، همواره خیر می‌بیند.» امیرمؤمنان (ع) در اشاره به آراستگی ظاهر و باطن فاطمه (س) می‌فرمود: «و لقد كنت انظر اليها، فتكشف عني الهمم و الاحزان» (مجلسی، ۱۴۰۳ ق، ج ۴۳: ۱۳۴). «هرگاه به او می‌نگریستم، همه ناراحتی‌ها و غم‌هایم برطرف می‌شد.

۶. صبر و بردباری: صبر ملکه‌ای قلبی است که سبب می‌شود فرد بر تحمل مکروهات و سختی‌ها توانا شود. این گوهر صبر و بردباری است که انسان را در معبر عبور از سختی‌ها یاری می‌کند.

وجود نازنین حضرت فاطمه (س) از ابتدای دوره کودکی تا شهادت، همواره در معرض انواع ناملايمات و رنج‌ها قرار داشت. در زندگی فاطمه (س) نیز صبر و بردباری ویژه‌ای وجود داشت. یکی از عناصر اصلی موفقیت در حیات خانوادگی، استفاده از کیمیای صبر است. در هر خانواده‌ای که عنصر صبر آسیب ببیند، بنای محبت و استحکام نیز آفت خواهد پذیرفت. فاطمه (س) در سنین پایین با علی (ع) پیمان ازدواج بست و از میان خواستگاران متعدد، علی (ع) را با وجود فقر و تهی‌دستی ایشان برگزید. رئوس موارد صبر و شکیبایی حضرت فاطمه (س) در حسن همسررداری و همراهی با علی (ع) را می‌توان در پنج محور برشمرد: ۱- صبر و تحمل در برابر فقر علی (ع) ۲- تحمل سرزنش‌ها ۳- تحمل سختی‌های کار منزل و خدمت خانه ۴- شکیبایی و تحمل مشکلات فراوان در زمان غیبت‌های طولانی حضرت امیرالمؤمنین (ع)

در طول جنگ‌های صدر اسلام ۵- شراکت در غم علی(ع) و تحمل رنج‌های او و مشارکت در صبوری وی.

نتیجه گیری

آفریدگار حکیم، خانواده را کانون مودت و رحمت قرار داده است. مودت و رحمت جان مایه تحکیم پیوند خانوادگی است، هر قدر این جان مایه تقویت شود، نهاد خانواده مستحکم تر می شود و آرامش بیشتری بر زندگی حاکم می شود. خداوند متعال به طور طبیعی، پیمان ازدواج را عامل تحقق مودت و رحمت قرار داده است: «لتسکنوا الیها وجعل بینکم موده و رحمه». روابط بین اعضای خانواده را می توان در سه محور اخلاقی و عاطفی، روابط جنسی و روابط اقتصادی دسته بندی کرد که در هر محور مصادیقی از سیره پیامبر خدا در روابط بین زن و شوهر، تبیین شد. خانواده مهم ترین رکن اجتماع است و اگر روابط عاطفی و اخلاقی بین اعضای خانواده تأمین شود، بسیاری از مشکلات روانی جامعه حل می شود. بهداشت روان در خانواده دارای اهمیت ویژه ای است که با رعایت مکارم اخلاق و تأمین حقوق و انجام وظایف متقابل زن و شوهر تأمین می شود. تأمین بهداشت روان در خانواده به رعایت وظایف اخلاقی از سوی زن و مرد بستگی دارد که مهم ترین آنها در سیره پیامبر خدا (ص) عبارتند از: رفق و مدارا، خوش خویی، حضور در کنار خانواده، تأمین معنوی آنان، خدمتگزاری، ابراز عشق و علاقه، بردباری و تحمل مرارت های زندگی، تواضع عاشقانه، حفظ حرمت یکدیگر، قناعت و اعتدال در زندگی.

پیامبر(ص) می فرماید: «بهترین شما، بهترین شما برای خانواده اش و من بهترین شما برای خانواده ام هستم» و می فرماید: «زنان را جز افراد کریم گرامی نمی دارند و جز اشخاص لئیم و پست به آنها اهانت نمی کنند». رعایت معیارهای اساسی در انتخاب همسر و سلامت خانواده تاثیر شگرفی دارد. این معیارها برای انتخاب همسر سه دسته اند: دسته ای اختصاص به مرد دارد. دسته ای مختص زن است و دسته ای مشترک است و هر یک از زن و مرد باید هنگام

انتخاب همسر به آنها عنایت داشته باشد. اهم این معیارها عبارتند از: کفو بودن و همتایی زن و شوهر، شایستگی خانوادگی آنها، صالح و سالم بودن همسر، پاکدامنی، عاقل و خیر اندیش بودن، پرهیز از ازدواج با خویشاوندان نزدیک.

کتابنامه

قرآن کریم.

نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی.

نهج الفصاحه، ترجمه ابوالقاسم پاینده.

الآسی، ابن الحسین منصور أبو سعید توزیرا، ۱۹۸۱، نشر الدر، تحقیق: محمد علی قرنه، مصر: هیئة المصرية العامة.

ابن سعد، محمد، بی تا، الطبقات الکبری، بیروت: دار صادر.

انصاریان، حسن، ۱۳۸۵، نظام خانواده در اسلام، قم: نشر آیه.

بیرو، آن، ۱۳۷۰، فرهنگ علوم اجتماعی، ترجمه باقر ساروخانی، بی جا: انتشارات کیهان.

خرامنی، محمد بن حسن، ۱۴۱۲ق، وسائل الشیعه، قم: مؤسسه آل البیت.

حسینی زاده، سید علی، ۱۳۸۲، سیره تربیتی پیامبر و اهل بیت، قم: نشر پژوهشکده حوزه و دانشگاه، احمدان، ابن ابی فراس وزام، ۶۰۵ق، تنبیه الخواضر و زهه الخواضر مجموعه ورام، بیروت: دار المعارف و دار صعب.

الخطیب البغدادی، ابن علی أحمد، ۲۶۳ق، تاریخ بغداد أو مدینه السلام، مدینه: المکتب السلفیه.

دهخدا، علی اکبر، ۱۳۸۵، لغت نامه، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

الراوندی، ابن علی احسنی فضل الله، ۱۳۷۷ق، النوادر، تحقیق: سعید رضا علی عسکری، قم: دار الحدیث، ساروخانی، باقر، ۱۳۷۵، مقدمه ای بر جامعه شناسی، تهران: نشر سروش.

سیحانی، محمد تقی و محمدرضا زبیری نژادی، ۱۳۸۱، درآمدی بر نظام شخصیت زن در اسلام، قم: نشر دارالنور.

شریعت زاده خراسانی، محمود، ۱۳۸۷، آیین زندگی از دیدگاه قرآن و عترت، مشهد: خادم الرضا.

الشیخ الصدوق، ۱۴۲۶ق، من لا یحضره الفقیه، بیروت: دارصعب.

- طبرسی، حسن بن فضل، ۱۳۶۵، مکارم الاخلاق، ترجمه سید ابراهیم میرباقری، تهران: موسسه انتشارات فراهانی.
- _____، ۱۴۱۴ق، مکارم الاخلاق، تحقیق: غلام آل جعفر، قم: مؤسسه النشر الإسلامی،
- فاضل هندی، علاءالدین، ۱۴۰۵ق، کنز العمال، بیروت: موسسه الرساله.
- فیض کاشانی، محسن، ۱۳۷۶، محجه البیضا، ترجمه محمدرضا عظیمی ابا ناه راه روشن، مشهد: بنیاد پژوهش های آستان قدس.
- کلینی، محمد بن یعقوبی، ۱۳۸۸، الکافی، تحقیق: علی انبیر غفاری، تهران: دارالکتاب الاسلامیه،
- مجلسی، محمدباقر، ۱۴۰۳ق، بحار الانوار، بیروت: دارالاحیاء تراث العربی،
- محمدی اشتهاردی، محمد، ۱۳۷۸، ازدواج و نبوه همسر داری، تهران: انتشارات کتاب یوسف،
- محمدی زی شهری، محمد، ۱۳۸۷، تحکیم خانواده از نگاه قرآن و حدیث، قم: دارالحدیث،
- مصاحب، غلام حسین، بی تا، دائرة المعارف اسلامی، تهران: موسسه انتشارات فرانکلین،
- مظهری، مرتضی، ۱۳۸۳، سیره نبوی، بی جا: انتشارات صدرا،
- معین، محمد، ۱۳۸۶، فرهنگ فارسی، تهران: نشر میلاد،
- منادی، مرتضی، ۱۳۸۵، جامعه شناسی خانواده، تهران: نشر دائره،
- نوری، میرزا حسین، ۱۴۰۷ق، مستدرک الوسائل، قم: آل البیت لاحیاء التراث،
- النیشابوری، ابن عبد الله الحاکم محمّد، ۱۴۱۱ق، المستدرک علی الصحیحین، بیروت: دارالکتب العلمیة،

